

OHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1990 1

91

49199000124,1

COBISS

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

GRAFSKI ORNIK

Letnik XXXVII

GEOGRAFSKI OBZORNIK

YU ISSN 0016-7274

časopis za geografsko vzgojo in izobraževanje

Leto 1990, letnik 37, številka 1.

Izhaja štirikrat letno.

Izdaja Zveza geografskih društev Slovenije,
Komisija za geografsko vzgojo in izobraževanje,
Ljubljana, Aškerčeva 12.

Izdajateljski svet: dr. Borut Belec, mag. Slavko Brinovec, dr. Matjaž Jeršič, dr. Jurij Kunaver, dr. Drago Meze, dr. Vladimir Klemenčič, dr. Mirko Pak, Franc Pisanec, dr. Darko Radinja, Stane Vizjak, dr. Igor Vrišer, Jože Žumer.

Uredniški odbor: *dr. Božo Kert, mag. Marija Košak, dr. Franc Lovrenčak, Cita Marjetič, mag. Metka Špes, Maja Umek.*

Glavni in odgovorni urednik: *mag. Slavko Brinovec.*

Tehnični urednik: *mag. Milan Orožen Adamič.*

Upravnik: *mag. Drago Perko.*

Namizno založništvo: *Milojka Žalik Huzjan.*

Tisk: *Povše.*

Cena: 27 dinarjev

Naklada: 1000 izvodov.

GO izhaja s finančno pomočjo Izobraževalne skupnosti Slovenije.

Za vsebino in jezik prispevkov odgovarjajo avtorji.

Žiro račun: 50100-678-44109

Geografski obzornik je bil v celoti urejen in pripravljen za tisk z namiznim založništvom na računalniku ATARI ST, s programom STEVE *Primoža Jakopina*

Naslovna stran: 1990-124

Akademik prof. dr. Svetozar Ilešič (fotografija M. Orožen Adamič)

Po mnenju Republiškega komiteja za informacije spada glasilo med izdelke iz 7. točke prvega odstavka 38. člena zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v prometu za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

KAZALO

IZ UREDNIŠTVA	3
PEDAGOŠKA PRAKSA	
✓ Igor Bahar: Šolska zbirka vzorcev kamnin, fosilov in mineralov	4
REGIONALNA GEOGRAFIJA	
✓ Brane Pavlin: Slovenija iz satelita	9
RAZISKOVALNO DELO MLADIH	
Radovan Lipušček: Pet let raziskovanj v okviru alpskih raziskovalnih taborov	12
NOVE PUBLIKACIJE	
✓ Janja Turk: Geografske periodične publikacije - SAP Kosovo	15
✓ Janja Turk: Geografske periodične publikacije - SAP Vojvodina	16
Alenka Turel-Faleskini: Rado Genorica: Slovenci v Kanadi. Geographica slovenica 17.	17
Irena Petroša: Publikacija Oddelka za geografijo: Dela	17
PRIREDITVE	
Avguštin Lah: Zahvala odlikovancev	18
DRUŠTVENE NOVICE	
Program pomladanskih ekskurzij v letu 1990	19
1. natečaj za geografsko fotografijo in videoposnetek	21
DODATEK-ILEŠIČEVI DNEVI 1990	23
✓ Mirko Pak: Geografski pogled na položaj Jugoslavije v Evropi	24
✓ Bojko Bučar: Procesi in pojavi regionalizma v Evropi	30
✓ Franc Lovrenčak: Geografski vidiki kriznih žarišč v Jugovzhodni Aziji	33
✓ Ivan Gams: Naravni pogoji v ozadju zgodovine Izraela	39
✓ Tatjana Ferjan: Metodični pristopi k obravnavi aktualne geografske problematike	43
✓ Irena Birska: Slovenci v južni avstralski državi Viktoriji	45
✓ Slavko Brinovec: Računalniško podprt grafskop kot izhodišče obravnave Jugoslavije pri pouku geografije	48

IZ UREDNIŠTVA

Tu je prva letošnja številka Geografskega obzornika, ki je nadaljevanje v lanskem letu začelih prizadevanj za boljšo revijo. V njej boste našli dodatek s prispevki z Ilešičevih dni. Srečujemo se z vrsto težav. Pestijo nas vsebinske, časovne in tehnične zadrege, vendar si bomo prizadevali, da boste dobili Geografski obzornik štirikrat na leto (v februarju, maju, septembru in decembru). Opravičujemo se za nekatere pomanjkljivosti, ki jih bomo poskušali odpraviti. Ob tem vas prosimo, da nam posredujete vaše pripombe in vas vabimo, da nam sporočite, katere vsebine bi si želeli v naslednjih Geografskih obzornikih.

ŠOLSKA ZBIRKA VZORCEV KAMNIN, FOSILOV IN MINERALOV

Igor Bahar

Prispevek je namenjen tistim, ki si želijo urediti šolsko zbirko kamnin kot učilo in hkrati kot primer raziskovalnega dela na terenu. Vsak vzorec naj bo skromen podatek o nastanku domačega pokrajine, celotna zbirka pa zgodovina nastajanja domačega ozemlja.

KAKO NABIRAMO VZORCE KAMNIN

Prvo breizjemno pravilo: VZORCEV NIKOLI NE NABIRAMO VSE VPREK, KJER NAM KAKŠEN KAMEN ZADANE OB ČEVELJ, AMPAK VEDNO IN SAMO NA TAKOIMENOVANIH GOLICAH! Golice so tista mesta na zemeljskem površju, kjer je površinska preperelina odstranjena in je na površje pogledala "skalna podlaga" (lahko so tudi peščene ali druge nespriete kamnine, ki sestavljajo podlago prsti). Samo tam zanesljivo vemo, od kod smo prinesli vzorec, sicer pa lahko pobereмо tudi košček ometa, misleč, da smo dobili posebno lepo brečo. Začetniki takšne golice najraje najdejo v kamnolomih, izkopih za zgradbe, v cestnih vsekah različnih novejših cest, ki se vijugajo v strm hrib, in ob potokih ter rekah, ki so zaradi bočne erozije na okljukih pogosto izpodkopali breg in odnesli preperelino. Vse te potencialne golice so večinoma zelo jasno prikazane na kartah 1:25000 ali 1:5000, ki jih lahko dobijo šole na občinskih geodetskih upravah.

Začetniki zelo radi izberejo v golicah vzorec kamnine, ki je najmanj zastopana, misleč, da je ta posebnost vrednejša od ostalega, kar prevladuje. Kasneje ugotovijo, da so pobrali npr. drobec iz žile kamnine, ki ima povsem drugačno sestavo in nastanek. Ker je takšen vzorec zelo pogosto neznačilen za posamezne plasti, nabiramo vedno vzorce tiste kamnine, ki je tipična in prevladuje v golicah.

Drugo brezizjemno pravilo: VZOREC KAMNINE, KI GA VZAMEMO ZA ZBIRKO, MORA IMETI VSAJ ŠTIRI PLOSKVE OD ŠESTIH IZ

SVEŽEGA PRELOMA! Vsak kamen na površini sčasoma preperi, pri tem pa spremeni barvo in druge značilnosti. Zato moramo kamen pogledati od znotraj, to je na svežem prelomu, ki ga dobimo tako, da kamen s kladivom prelomimo. To pravilo ne velja enako za minerale in fosile. Slednji so pogosto že na prepereli površini lepo izluženi, medtem ko na prelomu takih podrobnosti ne opazamo.

Za klesanje kamna v določeno obliko vzorca potrebujemo ustrezno kladivo. Ker se pri nas ne dobi posebnega geološkega kladiva, je priporočljivo 300-400 gramsko navadno kladivo ali malo 600 gramsko zidarsko kladivo s kovinskoplastičnim ročajem. Slednji je še posebej uporaben za cepljenje ploščastih in mehkejših kamnin z dletasto konico kladiva.

Tretje pravilo: VSAK VZOREC OBLIKUJEMO NA FORMAT! Ker je zbirko lažje hraniti, če so vsi vzorci enako veliki, zloženi v enako velikih škatlicah, se moramo odločiti za enoten format (velikost) vzorcev, ki jih bomo nabirali. Predlagam lastno rešitev, ki se mi zdi praktična: kartonskim škatlam od alpskega ali navadnega mleka odrežemo dno 5 cm visoko in dobimo kartonsko škatlico s prostornino 6X9X5 cm, kar omogoča, po mojem mnenju, idealno velikost za shranjevanje vzorca. Vzemimo eno škatlico s seboj na teren, da bomo že tam lahko oblikovali vzorec potrebne velikosti in si prihranili prenašanje odvečne teže.

Dr. Stanko Buser svetuje, naj bi imeli v vsaki zbirki tudi nekaj večjih vzorcev, ki naj bi bili v določenem prostoru stalno na voljo očem, pa tudi rokam. Teh nekaj večjih vzorcev s svojo velikostjo in zna-

čilnostmi pritegne pozornost opazovalcev in jo usmeri na podrobnejšo zbirko, ki pa jo hranimo, kakor je opisano kasneje.

Pri fosilih in mineralih bomo glede formata vzorcev bolj popustljivi in se bomo prilagojevali konkretnim razmeram. Vsakega vzorca naj se drži še nekaj matične kamnine. Občutljivih fosilov in kristalov tudi ne smemo udarjati s kladivom, temveč moramo postopoma luščiti kamnino od bodočega vzorca. Zato je tudi priporočljivo, da poiščemo ustrezen kos v grušču pod golico, ne pa da se takoj lotimo žive skale v steni, kjer bomo le težko dobili uporaben vzorec.

Če so kamnine plastovite, je dobro, da je dolžina vzorca vzporedna s plastovitostjo in se ploskve vzorca ne ujema z razpokami v kamnini. Pri fosilonosnih kamninah naredimo več škode kot koristi, če ne koljemo kamnine pravilno. Ker so večinoma tudi lupinice školjk, hišice polžev, praživali itd. orientirane vzporedno s plastovitostjo, moramo s kladivom udarjati v tej smeri in ne prečno na plastovitost.

Peski so poseben problem za prenašanje in hranjenje. Sam nabere vzorec peska v majhen lonček od skute in prekrijem z odrezkom polivinila ter povežem z elastiko. Lončke lahko v zbirki hranimo v prej opisanih kartonskih škatlicah. Še bolj enostavno je prenašanje in shranjevanje v plastičnih vrečkah za zamrzovanje.

Četrto brezizjemno pravilo: **VSAK VZOREC OPREMIMO Z ETIKETO, V KARTO VRIŠEMO LOKACIJO VZORCA IN SI V TERENSKO BELEŽKO ZAPIŠEMO OSTALA OPAŽANJA NA GOLICI!** S seboj na teren vzamemo že pripravljene etikete za vzorce. V etiketo že na mestu odvzema vpišemo vse znane podatke, najmanj pa številko vzorca, nahajališče, najditelja, datum in opombe. Izpolnjeno etiketo zavijemo skupaj z vzorcem v zmečkan časopisni papir, da ga zaščitimo pred poškodbami z drugimi vzorci.

Primer izpolnjene etikete:

ŠTEVILKA VZORCA: 14
IME: kremenovoapnenčev peščenjak
STAROST: Ol, M (oligocen, miocen)
NAHAJALIŠČE: Olimje, Kristan vrh, cestni vsek,
pohodna točka 55
NAJDITELJ: Igor Bahar, 31.8.1987

OPOMBE: vložek peščenjaka v pesku

Bolj sodoben in praktičen je način, da vzorec shranimo v plastično vrečko za zamrzovanje in z alkoholnim flomastrom zapišemo številko vzorca, ostale podatke pa nato pod isto številko v terensko beležnico, etiketo pa dokončno izpišemo doma.

V karto 1:50000 ali še bolje 1:25000 ali v kopijo te karte (v terensko karto) vrišemo točko-položaj, na kateri smo odkrili golico in jo oštevilčimo z zaporedno številko (npr. 55). To imenujemo pohodna točka.

V terenskem dnevniku lahko točke še podrobneje opišemo (npr. naklon in azimut plasti, prisotnost fosilov itd.). Na osnovi takšnih podatkov nam ne bo težko s pomočjo literature in tudi po daljšem času ugotoviti vrsto kamnin, iz katerih izvira vzorec, ter razložiti nastanek plasti.

DOLOČANJE KAMNIN, FOSILOV IN MINERALOV

Določanje kamnin, fosilov in mineralov je gotovo najtrši oreh pri izdelavi zbirke in njeni točni predstavitvi. Najbolj enostavno bi bilo, če bi vse vzorce odnesli h kakšnemu geologu na fakulteto ali Geološki zavod v Ljubljano. Glede vzorcev kamnin bi nam še najbolj pomagal geolog, ke je avtor geološke karte za naše ozemlje in je te kamnine kartiral, obenem pa bi nam lahko povedal še mnogo zanimivih podrobnosti o nastanku teh kamnin. Za končni pregled večje zbirke bo to tudi potrebno, na začetku pa se moramo z določevanjem vzorcev spoprijeti najprej sami.

Ker poznamo točno nahajališče vzorca, bomo lahko s pomočjo ustrezne literature vzorec določili tudi takrat, ko nam na terenu ne bo jasno, s čim smo se srečali. S pomočjo geološke karte, tolmača in druge literature, ki opisuje domače ozemlje, bomo lahko ugotovili, kakšne kamnine so na površju, v področju naše golice, kjer smo vzorec vzeli.

Na primer na karti preberemo, da se na območju naše golice pojavljajo tortonijske plasti M^2_2 (M pomeni miocensko geološko dobo, spodnja dvojka srednje oziroma drugo obdobje miocena, zgornja dvojka pa drugi, zgornji del miocena, ki se imenuje tudi tortonij). Te plasti sestavljajo kremenovoapnenčev konglomerat, apnenčev peščenjak, litotamnijski

apnenec, peščen lapor ali lapornat apnenec.

S tem smo od vseh mogočih kamnin zmanjšali možnost izbire na omenjene štiri. Za nadaljnje določanje potrebujemo nekaj teoretičnega znanja, ki ga dobimo v splošnem učbeniku geologije, ali pa v ključu za določanje kamnin ter v samem tolmaču karte, kjer je vsaka kamnina podrobneje opisana. V imenu kamnine je zato odločilnega pomena zadnja beseda, ki pomeni tip kamnine (konglomerat, peščenjak, apnenec, lapor itd.). Besede pred njo pomenijo glavno sestavino kamnine (apnenčev, kremenovoapnenčev, litotamnijski itd.), ali pa sestavo kamnine (peščen, lapornat itd.). To pa ne pomeni, da kamnina v goličici ne more biti nekje vmes med npr. peščenim laporjem in lapornatim apnencem, ali pa lahko lokalno vsebuje npr. več kremenov kot apnenca v peščenjaku. To je podrobneje opisano v tolmaču karte.

Pri določanju si lahko večkrat pomagamo tudi s preprostimi testi, ki temeljijo na različni trdoti ali kemični sestavi mineralov, ki sestavljajo kamnino. Vzorec potegnemo po jekleni klini noža ali koščku stekla. Nastala bo prašna sled, ki jo s prstom obrišemo. Če je na podlagi ostala neizbrisana sled ali raza, je to posledica tega, da vzorec vsebuje mineral, ki je trši od osnove (npr. kremen). Če raze ni opaziti, je vzorec sestavljen iz mehkejših mineralov kot pa je trdota stekla ali jekla (npr. kalcit, dolomit itd.). Pri preizkusu z 10% solno kislino (HCl) kapnemo 1-2 kapljici na svežo površino vzorca, ki jo dobimo tako, da kamen prelomimo. Če bo burno zašumelo in se zapenilo, je v vzorcu precej kalcita (apnenec, lapor). Če reakcije ni, ga sestavljajo drugi minerali. Mineral dolomit v čisti obliki ne pokaže reakcije s HCl, ker pa je le redko čist (v sestavi ima pogosto nekaj kalcita) lahko pokaže zelo šibko reakcijo. Kako določamo ostale manj pogoste minerale, je opisano v ključu za določanje mineralov.

Za šolske zbirke pridejo v poštev le makrofosili, ki jih lahko vidimo s prostim očesom. Zato se nikar ne trudimo, da bi našli na karti označeno mikrofloro in favno, saj so to zelo drobni fosili, ki jih je mogoče opazovati pod povečavo šele po posebnem postopku prepariranja. Tudi nastajanje fosilov je zelo različno. Skupaj z vrstami, ki nastopajo pri nas, je opisano v literaturi.

KAKO HRANIMO ZBIRKO VZORCEV

Ko vzorce prinesemo domov, jih pod tekočo vodo operemo z mehko ščetko za roke ali staro zobno ščetko pri zahtevnejših vzorcih. Če so vzorci drobljivi (npr. peski), jih le posušimo. Tudi pri mineralih moramo biti previdni, saj nekateri reagirajo z vodo, nekateri pa se v njej celo topijo. Fosili so glede tega manj občutljivi. Posušene vzorce vložimo skupaj z etiketami v pripravljene škatlice, ki so opisane pri tretjem pravilu.

Sedaj moramo razmisliti, kako bomo shranjevali zbirko. Ta mora biti zaščiten pred poškodbami in prahom, za učne potrebe pa mora biti prenosna, ali pa razstavljena v vitrini. Zelo lepa in uporabna je zbirka v zastekljenih vitrinah, kjer vzorci stojijo na lesenih ali kartonastih podstavkih, ki so opremljeni z etiketami. Vendar pa imamo le redko na voljo takšno možnost, še posebej, če zbirka naraste na nekaj deset vzorcev.

Kadar takšne možnosti nimamo, se največkrat odločimo za shranjevanje v kartonskih škatlah, kakršne dobimo v vsaki samopostrežni trgovini. Prednosti so očitne: vzorci so skupaj z etiketami, vsak v svoji škatlici, zloženi na malem prostoru v embalaži, ki jih varuje pred poškodbami in prahom. Škatle z vzorci so prenosne, zaradi teže pa jih shranjujemo na dnu kakšne omare.

Kljub svoji cenenosti in prikladnosti, pa si marsikdo želi, da bi svoje najpomembnejše vzorce predstavil v kakšni bolj imenitni prenosni embalaži, iz katere mu ne bi bilo potrebno predhodno izlagati vseh vzorcev. Z malo truda in poceni lahko pri tehničnem pouku v šoli izdelamo posebne predale, za izdelavo katerih je na koncu prispevka prikazan načrt. Prednosti predalov so iste kot pri shranjevanju v kartonskih škatlah, le da so ti trpežnejši, vzorci pa so v njih zloženi v enem sloju in pregledno razstavljeni. Predali so izdelani iz 6 mm debele vezane plošče po narisnem razrezu, zlepljeni z belim lepilom za les in zbiti skupaj z žebeljčki dolžine 17 mm. Zares trpežen in "neuničljiv" predal je potrebno še z rašplo zaokrožiti osem spodnjih robov na radij 1 cm in preplastificirati celotno zunanost predala z enim slojem približno 300 gramske mate ter pobarvati po želji. Predali so načrtovani za 24 prej opisanih škatlic za vzorce. Zlagajo se v višino eden vrh drugega,

zadnjega pa prekrijemo s kartonskim pokrovom proti prašenju.

ZBIRKA VZORCEV KOT UČILO

Zbiranje vzorcev kamnin domače pokrajine ni zgolj nabiranje manjkajočih številčk na seznamu, temveč je uvod in sestavni del resnega raziskovanja površja Zemlje.

Pri samem nabiranju smo se spoznali z razporeditvijo kamnin, nagubanostjo plasti, erozijsko bolj in manj odpornimi kamninami, s strukturnimi stopnjami, ki so posledica teh razlik, razložili pa si bomo lahko tudi današnjo oblikovanost reliefa in njegovo primernost za gradnje, kmetijstvo, naravno rastje itd.

Same kamnine nam bodo omogočile spoznati okolja, v katerih so nastale, s tem pa vpogled v zgodovino nastajanja zemeljskega površja od najstarejših ohranjenih kamnin do danes. Kamnine so tudi gospodarsko pomembne za gradbene namene, za pridobivanje energije, surovin, hrane, gnojil itd.

Za vsakega od zgoraj naštetih smotrov si lahko zastavimo posebno raziskovalno nalogo, ki bo omogočila učencem vpogled v zbiranje podatkov na terenu, po literaturi, ter njihovo razumevanje, vrednotenje, prikazovanje...

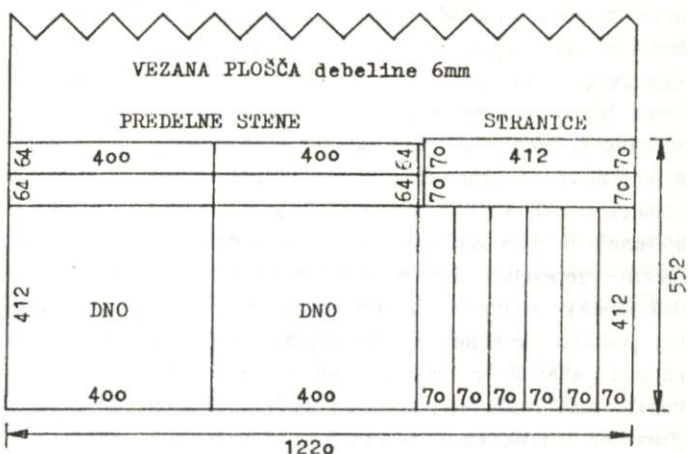
Tudi že izgotovljena zbirka je lahko učilo za potrditev posameznih trditev pri rednem pouku. Če se bojite, da boste pri jemanju vzorcev iz škatlic te pomešali, si lahko pomagate tako, da na vsak vzorec z alkoholnim flomastrom napišete številko vzorca, ki jo imate zapisano tudi na etiketi vzorca.

NAČRTOVANJE GEOLOŠKEGA IZLETA

V slovenski literaturi imamo številne zglede primere geoloških izletov. Avtor ali pobudnik mnogih je bil Anton Ramovš. Tako so nastale knjige:

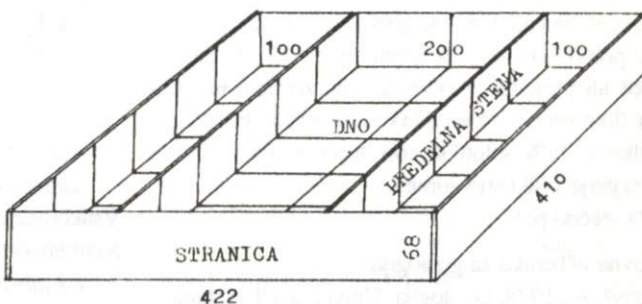
Načrt za izdelavo predalov za vzorce.

Elementi za izdelavo dveh predalov (na črtah je upoštevano 2 mm za žagovino)

Zunanji izgled gotovega predala.

(črtice v notranjosti predala označujejo mejo med vrstami in kolonami škatlic v predalu)

Mere gotovega predala: $d = 42,2$ cm $\delta = 41$ cm $v = 6,8$ cm
 Prostornina predala je 24 škatlic za vzorce (4 kolone po 6 škatlic), teža predala z vzorci je približno 6-9 kg.

Geološki izleti po ljubljanski okolici, Geološki izleti po Sloveniji, temu pa se je pridružila še Slovenska geološka pot. Številni poučni članki so bili objavljeni tudi v revijah Proteus in Pionir.

Vsaka šola ima v svojem programu tudi vsakoletni planinski pohod, ko obiščemo kakšen bližnji hrib. Tudi na drugih izletih po domači okolici ste gotovo opazili golice plasti v kakšnem cestnem vseku ali kamnolomu. Torej se je potrebno samo še pripraviti za pot in pogledati, kaj se nam tam odkriva. Pri tem nam bo v največjo pomoč Osnovna

geološka karta 1:100000 in njen tolmač. V kartografski zbirki Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani na Aškerčevi 12 si lahko karto ogledate in preberete v tolmaču o plasteh, ki jih boste srečevali na poti. Pogosto se pri tem začudimo, koliko zanimivega smo spregledali na svojih dosedanjih poteh. Seveda ne smemo pričakovati, da bomo kot začetniki že takoj prvič našli vse, za kar so strokovnjaki potrebovali veliko časa. Marsikater pomemben podatek je tudi posledica naključja, da je bilo v času kartiranja odprtih več golic, ki pa jih je danes že prekrila preperelina. Zato pa se danes z gradbenimi deli odpirajo nove golice, ki prinašajo nove pomembne podatke. Če imamo s seboj kopijo topografske karte 1:50000 ali še boljše 1:25000, si bomo lahko nanjo z malo truda prerisali meje geoloških formacij (barve na geološki karti) na mestih, ki jih bo prečkala naša pot. Ker posamezna geološka formacija lahko združuje več vrst kamnin (glej Tolmač in geološki stolpec), bo več kot dovolj, če bo naša pot prečkala več golic dveh do treh geoloških formacij.

Na pot vzemimo naslednjo najnujnejšo opremo: karto z vrisanimi mejami geoloških formacij, beležnico, pisalo, kladivo, časopisni papir in etikete za vzorce ali plastične vrečke za zamrzovanje in alkoholni flomaster za prenašanje vzorcev, stekleničko s kapalko z 10% solno kislino, lupo, eno škatlico za preverjanje velikosti vzorcev.

Pa srečno pot!

Osnovna učbenika za geologijo:

Ramovš, A., 1978, Geologija. Univerza v Ljubljani. Zemlja, Velika ilustrirana enciklopedija, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1982.

Literatura za lokalne podatke:

Osnovna geološka karta 1:100000 in Tolmač. Listi: Beljak, Tolmin, Gorica, Koper, Celovec, Kranj, Postojna, Ilirska Bistrica, Ravne, Ljubljana, Ribnica, Kočevje, Slovenj Gradec, Celje, Novo mesto, Črnomelj, Maribor, Rogatec, Zagreb, Murska Sobota. Zvezni geološki zavod, Beograd. (Opomba: nekatere od naštetih listov bodo izdali šele v prihodnjih letih).

Ramovš, A., 1983, Slapovi v Sloveniji. Slovenska matica, Ljubljana.

Geološki izleti po Sloveniji. Mladi geolog 2. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1958.

Ramovš, A., 1961, Geološki izleti po ljubljanski okolici.

Mladi geolog 3. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1961.

Buser, S., 1987, Vodnik po slovenski geološki poti - Karavanke. Geološki zavod Ljubljana, Ljubljana.

Ključni za določanje kamnin, mineralov in fosilov:

Hochleitner, R., 1987, Kamnine. Sprehodi v naravo, Cankarjeva založba, Ljubljana.

Hochleitner, R., 1988, Rudnine. Sprehodi v naravo, Cankarjeva založba, Ljubljana.

Ramovš, A., 1958, Geološki razvoj slovenskega ozemlja. Mladi geolog 1. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Ramovš, A., 1974, Paleontologija. Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

Vsakomur dostopne razstavljenе zbirke:

Kamninska in rudninska zbirka v Narodnem muzeju v Ljubljani.

Kamninska zbirka v avli pritličja Filozofske fakultete v Ljubljani.

Rudninska zbirka v hodniku drugega nadstropja FNT- montanistika, Aškerčeva 14, Ljubljana.

Razstava mineralov in fosilov v Trziču, vsako leto drugi vikend v maju na osnovni šoli v Trziču.

SLOVENIJA IZ SATELITA

Branč Pavlin

Številni civilni sateliti že služijo človeštvu. Znani so METEOSAT-evropski, METEOR-sovjetski in TIROS/N-ameriški meteorološki sateliti; SEASAT-oceanografski sateliti, TELECOM- telekomunikacijski satelit idr. Prispevek predstavlja le zemeljsko-opazovalne satelite LANDSAT in SPOT, način nastajanja in obdelavo njihovih posnetkov ter uporabnost za Slovenijo.

Zemeljsko-opazovalni sateliti so specializirani za zbiranje podatkov o kopnem in vodnem površju Zemlje. Uporabnost teh podatkov je zelo široka. Naj naštejemo nekaj primerov: satelite uporabljajo za iskanje različnih rudnih nahajališč, zlasti pa nafte; v slabo raziskanih in težko dostopnih območjih sveta za izdelovaje topografskih kart, za kartiranje geološke zgradbe in tipov prsti; nadalje za spremljanje razširjenosti površinske onesnaženosti voda, nedavni primer je kontroliranje gibanja naftnega madeža po nesreči tankerja ob obalah Aljaske; v puščavskih predelih so sateliti pomembni pri iskanju bazenov bogatih s talno vodo, spremljati pa je mogoče tudi širjenje puščavskega peska; na plantažah monokultur spremljajo širjenje obolezosti rastlin, napovedujejo letino, ocenjujejo škodo na posevkih zaradi poplav ali suše itd; s pomočjo satelitov so lahko ocenili škodo nastalo zaradi erozije prsti, ki jo je sprožilo izsekavanje gozdov Amazonskega nižavja; černobilske katastrofe ni bilo mogoče zamolčati tudi zato, ker so jo natančno spremljali sateliti.

KAKO NASTANEJO SATELITSKI POSNETKI?

Zemeljsko-opazovalni satelit kroži okrog Zemlje. Njegovi detektorji registrirajo elektromagnetno valovanje (EMV) različnih valovnih dolžin, ki prispe od zemeljskega površja skozi atmosfero do njih. Deli zemeljskega površja kot npr. gozdovi, vode, pozidane površine, kmetijske površine namreč različno odbijajo EMV, ki prihaja do njih v obliki sončne svetlobe. Te različne odbojne vrednosti so osnova za

računalniško razločevanje raznolikih delov zemeljskega površja na satelitskih posnetkih. Najmanjša enota ploskve na kateri satelit meri odbojno vrednost EMV in jo imenujemo piksel je zelo pomembna za natančnost satelitskih posnetkov. Ti so namreč sestavljeni iz množice pikslov. Čim manjši je piksel, tem večja je natančnost posnetkov. Naprave na satelitu torej zajemajo EMV različnih valovnih dolžin. To predstavlja osnovne podatke, ki jih satelit, po prehodni obdelavi, pošilja v sprejemne postaje na Zemlji, kjer se zapisujejo v digitalni obliki na magnetne trakove. Uporabniki lahko kupijo magnetne trakove s podatki za območja, ki jih zanimajo in nadaljujejo njihovo obdelavo s pomočjo računalnika.

Zgodovina zemeljsko-opazovalnih satelitov se je začela julija 1972, ko je pričel delovati prvi ameriški satelit, kasneje poimenovan Landsat-1. Sledila sta mu po tehnični zasnovi podobna Landsat 2 in 3, leta 1983 in 1984 pa izpopolnjena Landsat 4 in 5. Prvi trije sateliti so obkrožili Zemljo 14 krat v 24 urah, na višini 915 km. Po 18 dneh so bili nad isto točko nad Zemljo, točno ob istem času. Zadnja dva krožita še danes po orbiti na višini 705 km in se vrneta nad isto točko vsakih 16 dni. Ker si sledita v časovnem zamiku, je posneta ista točka na Zemlji vsakih 8 dni. Sateliti Landsat posnamejo ob vsakem preletu pas širok 185 km. Najmanjša enota ploskve (piksel), na kateri so prvi trije merili odboj EMV, je bila 55x79 m. Pri zadnjih dveh pa znaša piksel 30x30 m.

Poleg Američanov se z razvijanjem satelitskega zajemanja podatkov ukvarjajo še druge države: Japonska, Indija, Kitajska in nekatere evropske

države, združene v organizaciji ESA (European Space Agency). Za nas je zanimiv zlasti program, ki ga izvajajo Francozi. V letu 1986 so v 806 km oddaljeno tirnico v kroženje poslali svoj satelit, imenovan SPOT. Satelit preleti isto točko nad Zemljo vsakih 26 dni. Zaradi drugačnega sistema snemanja kot pri Landsatu pa je po potrebi mogoče posneti neko območje tudi bolj pogosto in sicer že 2 dni po prejšnjem preletu. Ta lastnost Spota je dobrodošla za tiste predele Zemlje, ki so pogosto oblačni, saj je datum snemanja delno mogoče prilagoditi vremenu. Satelit Spot snema dva vzporedna pasova hkrati, širine 60 km. Velikost piksla 20x20 m in 10x10 m je prirejena za razmere drobne razparceliranosti v evropskem kmetijstvu in je zato izredno zanimiva za Slovenijo in Jugoslavijo. Manjšanje velikosti piksla in s tem večanje natančnosti satelitskih posnetkov je dobrodošlo. Toda hkrati to pomeni izredno veliko povečevanje podatkov, za kar je potrebna dražja računalniška strojna oprema.

Intervju z dr. Ano Tretjak, agronomko, vodjo skupine za satelitsko teledetekcijo na Zavodu SR Slovenije za statistiko.

Katere naloge osnovane na daljinsko zajetih podatkih ste doslej realizirali za območje Slovenije; kdaj in kje?

Večina nalog je bila realizirana v tujini, ker v Jugoslaviji za te namene še nimamo specializirane računalniške programske in strojne opreme. Leta 1984 smo na Nizozemskem analizirali Savinjsko dolino in sicer ocenili površino hmeljišč. Leta 1986 smo skupaj s sodelavci FAO centra v Rimu izdelali računalniški mozaik Slovenije v merilu 1:500 000 z osnovnimi ocenami rabe zemljišč; tam smo izdelali tudi digitalno karto občine Ptuj v merilu 1:50 000, kjer smo med drugim uspeli ločiti dva osnovna tipa pedosekvenc; izdelali smo tudi karto Savinjske doline, kjer smo pokazali, da se da zgolj na podlagi satelitskih posnetkov locirati območja vlažnih tal. Izdelali smo tudi sestojno karto gozdov na Pohorju v merilu 1 : 50 000. S pomočjo podatkov satelita Spot, kjer je resolucija 10x10 metrov, smo izdelali karto rabe tal v občini Krško, tudi v merilu 1:50 000. Pokazalo se je, da so podatki primeni za vzdrževanje zemljiškega katastra. Leta 1987 smo skupaj s FAO na Švedskem izdelali karto rabe zemljišč občine Ajdovščina, kjer

smo kmetijske površine razdelili v šest kategorij.

Zakaj tolikšna pozornost kmetijskim površinam?

Dogajanje v kmetijstvu je izredno dinamično, posebno od maja pa do pozne jeseni. Spremljamo ga lahko le tako, da v tem terminu periodično zbiramo podatke in sateliti so eden od možnih virov. Kmetijstvo kot gospodarska panoga zahteva globalne podatke (npr. za nivo upravne občine), ki morajo biti objektivni in hitro dostopni, da omogočajo hitre in kvalitetne kmetijsko-ekonomske odločitve. Tretja in zelo pomembna stvar je točna lokacija parcele na karti oziroma na terenu, kar omogoča prognozo pridelka (letine) ali škode v primeru ekoloških katastrof in naravnih nesreč. In četrtič, tovrstni podatki so sedaj relativno in absolutno cenejši od klasičnega načina zbiranja podatkov za potrebe kmetijske statistike, kot je to s cenilci na terenu.

Ali lahko v grobih korakih opišete potek obdelave podatkov pridobljenih z zemeljsko-opazovalnimi sateliti?

Kvalitetna računalniška obdelava teh podatkov sloni tudi na podatkih, zbranih na terenu. Število terenskih podatkov (vzorcev) je veliko manjše kot pri klasičnih cenilcih na terenu. Terenske podatke zberemo v določeni rastni (fenološki) fazi rastlin(e), ki nas zanima(jo). Te podatke prenesemo v računalnik skupaj s satelitskimi in izvedemo fazo učenja računalnika. Nato pa z ustreznimi matematično-statističnimi metodami vse satelitske podatke opredelimo v izbrano število razredov rabe tal. Končni rezultat je računalniška karta, ki nam pove tako hektarje kot tudi lokacijo kmetijskih kultur. Zatem moramo izračunati še zanesljivost naše klasifikacije in pa natančnost. Te rezultate lahko še izboljšamo, če jih povežemo še z drugimi podatki, recimo reliefnimi podatki (digitalni model reliefa), numeričnimi podatki pedoloških kart in meteorološkimi podatki. Obogateni in izboljšani podatki nam lahko služijo kot vhodni podatki za modeliranje in prognoze.

Katere so po vašem mnenju pomanjkljivosti satelitsko pridobljenih podatkov, zlasti za teritorij Slovenije?

Zaradi drobne parcelacije njivskih in drugih površin v Sloveniji je resolucija ali ločljivost (velikost piksla) resna pomanjkljivost satelitov za območje Slovenije. Četudi ima Spot ločljivost 10x10 metrov,

je za nas to komaj zadovoljivo. Pogosta oblačnost in zamegljenost dolin in kotlin Slovenije v vegetacijski dobi predstavlja močno oviro za pridobivanje zanesljivih in realnih podatkov o kmetijskih kulturah in površinah. V sedanji ekonomskih razmerah je tudi cena teh posnetkov ovira za tekoče nabavljanje teh podatkov. Za obdobje enega vegetacijskega cikla je potrebno dokaj veliko število trakov, da na njih lahko izvajamo kmetijske statistike in prognoze.

Kako daleč smo v Sloveniji pri uporabi satelitsko zajetih podatkov in kakšen je sploh nivo našega znanja o tem?

Če gre samo za nivo znanja bi rekla, da imamo v Sloveniji zelo močno skupino strokovnjakov, ki imajo že mednarodne reference in bi lahko uporabljali te podatke. Niso le iz kmetijstva, ampak tudi geologi, gozdarji, geodeti, geografi, seveda tudi elektroinženirji, programerji, statistiki in matematiki. Žal pa nimamo ustrezne računalniške strojne in programske opreme, ki bi omogočala, da operativno in strokovno uspešno izrabimo vse možnosti, ki jih dajejo satelitsko skanirani podatki.

Kako gledate na prihodnost satelitsko zajetih podatkov v svetu in pri nas?

Prihodnosti sta dve. Ena je tehnični razvoj satelitov, kjer je močna težnja, da se zmanjša ločljivost na 5x5 metrov. Pomembna novost je tudi razvoj radarjev na satelitih, kar pomeni, da bo odpadel problem oblačnosti. Cenitev opreme za obdelavo satelitskih posnetkov je nadaljni dejavnik v prid satelitski teledetekciji. Druga pomembna smer razvoja je mednarodno povezovanje na področju satelitske teledetekcije za operativne namene. V Severni Ameriki, ki ima velike kmetijske površine in je velik izvoznik

hrane, je prišlo do povezovanja zainteresiranih organizacij že prej. V Evropi pa so nedavno postavili prve skupne metodološke osnove za kmetijske statistike in prognoze na osnovi izračunov biomase. Slovenija in Jugoslavija v te projekte nista vključeni, nekaj zaradi konvencij, ki jih nismo podpisali, nekaj pa zato, ker tehnično nismo opremljeni. Upam, da bomo po osmih letih obljub v Jugoslaviji le uspeli dobiti sredstva za opremo, ki bo omogočila, da bi kot strokovnjaki tudi samostojno nekaj naredili za potrebe jugoslovanske in slovenske statistike.

Razvoj tehnike in metodologije na področju daljinskega zajemanja podatkov o zemeljskem površju je zelo dinamičen. Obetaven je razvoj radarske tehnologije, montirane bodisi na visokoletičnih letalih ali na satelitih. Prednost radarja je v tem, da lahko kvalitetno snema ponoči, ob deževnem ali meglenem vremenu in da je natančnejši od dosedanjih satelitov. Računalniška analiza radarskih posnetkov pa je izredno zahtevna, oviro predstavljajo tudi vojaško varnostne zahteve posameznih držav. Evropska vesoljska agencija načrtuje za leto 1991 izstrelitev zemeljsko-opazovalnega satelita, ki bo, poleg druge opreme, s seboj nosil tudi zemeljsko-opazovalni radar. Upajmo, da bo naša država znala najti pot za vključitev v ta projekt.

Campbell, J. P., 1987, Introduction to remote sensing. Virginia polytechnical institute, The Guilford Press, New York-London,

Tretjak, A., in sodelavci, 1986-87, Uporaba satelitskih metod teledetekcije za ocenjevanje izrabe tal in za potrebe kmetijstva in gozdarstva. FAO, Zavod SR Slovenije za statistiko, Rim-Ljubljana.

PET LET RAZISKOVANJ V OKVIRU ALPSKIH RAZISKOVALNIH TABOROV

Radovan Lipušček

Prispevek govori o namenu, ciljih, smotrih, vsebini, udeležencih, metodah dela, rezultatih in pomenu mladinskih raziskovalnih taborov na Bovškem, pa tudi o pridobljenih izkušnjah pri njihovi organizaciji.

Namen organiziranja alpskih raziskovalnih taborov je seznaniti mlade z raziskovalnimi metodami, ugotavljanje in reševanje znanstvenih problemov, druženje mladih iz vse Slovenije, predvsem pa spoznavanje Bovškega kot obrobne slovenske pokrajine z bogato zgodovino, narodopisjem in izrednimi naravnimi znamenitostmi, a stalnim prebivalstvenim nazadovanjem.

Cilji in smotri raziskovanj so predvsem:

- dodatno poglobljeno izobraževanje mentorjev, ki morajo ob pripravah na tabor in kasneje pri delu samem streti prenekateri trd oreh raziskovalnega dela,
- spodbujanje prebivalcev za samostojno pridobivanje podatkov o sedanjosti in preteklosti,
- spodbujanje zavesti pri domačinih, da obstoja določeno družbeno, zgodovinsko in naravno bogastvo v krajih, kjer živijo,
- podrobnejše spoznavanje pokrajine, v neuradnem delu na taboru (izleti, obiski v delovnih organizacijah).

Vsebina raziskovalnega dela je večinoma podrejena interesu mentorjev. Na vseh petih dosedanjih taborih je bila prisotna interdisciplinarna zastopanost znanstvenih področij, kar je dodatno obogatilo znanje mentorjev in drugih udeležencev, saj so se vsebine med seboj močno dopolnjevale.

Da so izsledki raziskav zanimivi tudi za širšo javnost, pa je potrdil precejšen interes institucij na Tolminskem, tako da se delo na taborih nadaljuje.

Prostovoljna raziskovalna dejavnost in veselje do raziskovalnega dela in ustvarjalnosti so bili glavni

motiv za organizatorje in mentorje pri organizaciji in izvedbi mladinskih raziskovalnih taborov.

Organizacija taborov se začne v spomladanskem času, ko se je potrebno z mentorji in uporabniki rezultatov dogovoriti o programih in vsebini dela na taboru. Tej vsebini je nato podrejeno delo pri organiziranju tabora in sam njegov potek. Pomemben delež pri uspešnem delu tabora je nastanitev udeležencev in prehrana, saj je to dvoje predpogoj za nemoteno strokovno delo.

Na prvih treh taborih nam je nudil bivalno gostoljubje vojno-rekreacijski center v Bovcu, hrano pa so nam (pogosto tudi s precejšnjimi težavami) pripravljali v bovških gostinskih obratih. Po preselitvi tabora v Tolmin, smo za bivanje izbrali čez poletje prazne prostore vzgojnoizobraževalnega zavoda, prehranjevali pa smo se v dijaškem domu, kar je bilo zaradi bližine delovnih prostorov v šolskem centru zelo ugodno.

Tako v Bovcu kot v Tolminu sta delovne prostore nudili šoli, ki sta tako opravili svojo funkcijo tudi v času polenih počitnic.

Po dogovoru z mentorji in zgornjimi ustanovami pride na vrsto dogovarjanje s financerji, sponzorji in drugimi, ki tako ali drugače sodelujejo pri taboru.

Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije (ZOTKS) s koordinacijskim odborom Gibanje znanost mladini (GZM) skrbi za razpošiljanje programov tabora in prijavnice po šolah in njihovo zbiranje. Vodstvo tabora pomaga pri podrobnejšem obveščanju bodočih udeležencev tabora.

K našemu taboru smo pritegnili razen ZOTKS, ki

nosi največje finančno breme, tudi občinsko raziskovalno skupnost, ki je po moči drugi financer. Zavod za razvoj in plan pri skupščini občine Tolmin, trgovsko podjetje Alpkomerc, knjigarna in papirnica Mladinska knjiga, OK ZSMS in drugi pa so s svojimi prispevki pripomogli k boljši opremljenosti udeležencev na taborih.

Čeprav naj bi na taborih dosegali največje učinke z uporabo skromnejših sredstev, smo nenehno skrbeli za tehnološko rast. Poglejmo samo področje računalništva: na prvem taboru smo imeli na razpolago Spectrum 48K, na drugem Commodore 64K, od tretjega dalje pa že razpolagamo z računalniki PC, ki omogočajo hitrejšo obdelavo in objavo rezultatov. Ker večina udeležencev ni veščča dela z računalnikom, jih je potrebno na to primerno pripraviti. Glavno breme dela z računalniki pa vendarle nosijo učenci, ki to obvladajo iz rednega šolanja.

Ker je na taboru zelo pomembna vizualna predstavitev rezultatov, smo tako v Bovcu kot v Tolminu uporabljali fotografske aparate in fototemnice v šolah. Marsikateri udeleženec se je prav na taboru prvič spoznal z delom v fototemnici.

Poleg ročnega zapisovanja so predvsem jezikovna in zgodovinska ter etnološka skupina uporabljale pri beleženju informacij kasetofone in tako na kasete zabeležile prenekatero zgodbo, narečje, zgodovinsko pričevanje in podobno.

Na zadnjem taboru smo imeli na razpolago videokamero-rekorder, s katero smo posneli delo na terenu. Učenci so se vključili v pripravo scenarija in montažo posnetega materiala. Nastal je videofilm o dolini Tolminke.

Na vseh dosedanjih taborih ni bilo težav z udeležbo učencev niti mentorjev. Poleg srednješolcev so na taborih v Posočju sodelovali tudi študenti geografije. Mentorji na dosedanjih taborih so bili predvsem učitelji srednje šole v Tolminu (profesorji Helena Čujec Stres 5-krat, Radovan Lipušček 5-krat, Dolenc Janez 5-krat, Kovač Stane 2-krat, Drole Miran 1-krat) in učitelji z osnovne šole v Tolminu (Benedjčič Martina 2-krat), na Mostu na Soči (Barbič Marjana) in na Dobrovem (prof. Peter Stres). Tesne povezave z Goriškim muzejem so omogočile udeležbo etnologov (Inga Brezigar-Miklavčič in Katja Kogej). Predvsem pa je potrebno omeniti sodelovan-

je iniciatorja, duhovnega in strokovnega vodjo prof. dr. Jurija Kunaverja z Oddelka za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Srednješolci so prihajali iz cele Slovenije, predvsem pa iz bolj oddaljenih krajev. Udeležba iz krajev panonske Slovenije, Bele krajine itd. kaže na to, da želijo učenci bivati in spoznavati kraje, ki so jim sicer oddaljeni in nepoznani. Nekateri učenci so se vračali na tabor večkrat. Ta ugotovitev je bila vodilo in spodbuda organizatorjem, da z delom nadaljujejo.

Študenti, ki so bili na taborih prisotni, so bili dobrodošla pomoč mentorjem in učencem pri delu in med prostim časom. Sodelovanje na taborih je zanje najboljša praksa in bogata izkušnja za bodoče pedagoško in raziskovalno delo.

Na vseh dosedanjih taborih smo si prizadevali za čimbolj pestro ponudbo raziskovalnih področij. Tu smo delali geografi, zgodovinarji, jezikoslovci, etnologi in fiziki.

Učenci so sodelovali v skupinah z naslednjimi raziskovalnimi vsebinami:

- fizičnogeografska: snežni plazovi, podnebne posebnosti, naravna dediščina, geomorfološke značilnosti Bovškega in doline Tolminke,
 - geološka: zbiranje vzorcev kamnin,
 - družbenogeografska: raba tal, značilnosti prebivalstva, gostinska ponudba Tolminske, obmejnost,
 - jezikoslovna: bovški in tolminski govor, zbiranje besed za slovar obeh narečij, zemljepisna imena na Bovškem in v dolini Tolminke,
 - etnološka (materialna kultura): etnološka podoba Bovškega, planinsko pašništvo, nabiralništvo,
 - etnološka (duhovna kultura): pripovedništvo, pravljice,
 - zgodovinska: Soška fronta, Bovško in Tolminsko pod italijansko okupacijo in v času druge svetovne vojne, kulturna dediščina Tolmina,
 - fizikalna: fizikalne meritve na reki Tolminki.
- Metode dela so pri vseh skupinah podrejene vsebini in ciljem raziskovanja. V skupinah, ki so delovale v okviru naših taborov, smo uporabljali predvsem naslednje metode:
- anketiranje in intervju,
 - zapisovanje, skiciranje,
 - kartiranje,

- fotografiranje in snemanje z videokamero,
- opazovanja.

Bistvena značilnost vseh skupin je skupinsko delo. Uspeh pa je odvisen predvsem od osebne motiviranosti mentorja in ustrezne osebne angažiranosti.

Rezulate dela smo predstavili na razstavah, ki zahtevajo največ dela in dajejo tudi največ zadovoljstva. Razstave smo pripravljali v prostorih KS Bovec in Tolmin, v prostorih trgovskega podjetja v Bovcu, v knjižnici Cirila Kosmača in v veliki predavalnici šolskega centra v Tolminu.

Zelo pomembna aktivnost na zaključku tabora in po zaključenih razstavah je arhiviranje izdelkov nastalih na taborih. Odločili smo se, da bodo vsi predmeti raziskovalnih taborov v Zgornjem Posočju imeli prostor v zemljepisni učilnici srednje šole v Tolminu. To pa zato:

- da morebitno nadaljnje raziskovanje ne bi pomenilo popolnega začetka pri zbiranju materiala,
- da bi mentorji imeli čim lažji dostop do izdelkov,
- da bi mladi v šoli spoznali delo vrstnikov na taborih in bi jih to lahko motiviralo za uspešno delo pri pouku in tudi za udeležbo na taborih.

Rezultate naših raziskav smo leta 1988 s pomočjo ZOTKS izdali v posebni publikaciji "Pokrajina in ljudje na Bovškem". Predstavitev rezultatov v brošuri je smotrna po dveh ali treh taborih, saj šele takrat nastanejo zaključne celote raziskav. Priprava za publiciranje je z uvedbo računalnikov postala enostavnejša in hitrejša, saj ni več zamudnega pretipko-

vanja, pa tudi lektoriranje je enostavnejše.

Stalno spremljanje dogajanja v pokrajinah Zgornjega Posočja in ugotavljanje nekaterih naravnih prvin za drugačno vrednotenje s strani družbe je velikega pomena predvsem za planiranje razvoja v občini Tolmin. Ta na ta način pride do podatkov, ki so lahko osnova za usmerjanje razvoja.

Velikega pomena je tudi bogatitev našega vedenja o preteklosti. Nekatera pričevanja, zbrani dokazi, material itd., so neprecenljive vrednosti, saj nam povedo marsikaj o tem, kako je človek živel in preživel vsa ta stoletja. Da bi še bolj spoznali vse, kar nas obdaja, bo potrebno raziskovanja razširiti z biološko, arheološko in geološko skupino ter se podati na manj obdelana področja v dolino Idrije in Bače.

Ne moremo mimo dejstev, da raziskovanja na taborih odpirajo probleme, ki se jih na Tolminskem še kako zavedamo, ne moremo jih pa vedno sami reševati. Da bi problemi obrobni, mejnih regij prišli v zavest širšega slovenske javnosti, je nujna prisotnost in delo novinarjev.

Na teh taborih so mladi dokazali in potrdili, da so motivirani in pod dobrim strokovnim vodstvom sposobni izpeljati zaupano raziskovalno nalogo. K temu prispeva predvsem način dela na taborih, ki je za mlade zanimiv in jim je nekako blizu. Tako pridobljeno znanje je trdnije od tistega, ki ga dobijo v šolah. Tako delo kaže nove poti do cilja tudi učiteljem, saj bosta v drugačni, bolj ustvarjalni šoli bodočnosti, skupaj z učencem odgovorna za dosego ciljev, ki so si jih zastavili.

NOVE PUBLIKACIJE

GEOGRAFSKE PERIODIČNE PUBLIKACIJE - SAP KOSOVO

Janja Turk

V SAP Kosovo je osrednja geografska revija Geografska istraživanja, ki jo izdaja Geografsko društvo Kosova. Uvrščamo jo med najmlajše geografske revije v Jugoslaviji s pričetkom izdavanja v letu 1979.

Geografi Kosova objavljajo študije tudi v Zborniku radova Prirodno-matematičnega fakulteta iz Prištine. V Zborniku radova je poleg prispevkov s področij matematike, fizike, kemije in biologije tudi razdelek "geografija". Na več kot sto straneh so natisnjene geografske študije v albanskem ali v srbohrvaškem jeziku s povzetki v angleškem jeziku.

1. GEOGRAFSKA ISTRAŽIVANJA

2. -

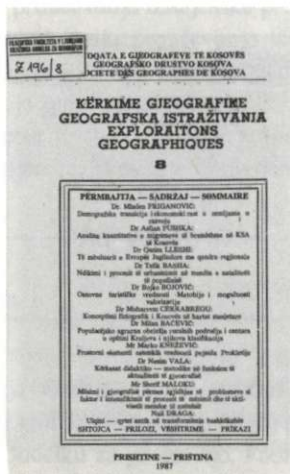
3. Geografsko društvo Kosova, Maržala Tita b.b., 38000 Priština

4. 1979

5. Enkrat letno

Geografi Kosova so šele leta 1979 pričeli objavljati geografske študije v svoji geografski reviji Geografska istraživanja. Do tega leta smo strokovne geografske prispevke zasledili v drugih revijah in zlasti v Zborniku radova Prirodno-matematičnega fakulteta v Prištini.

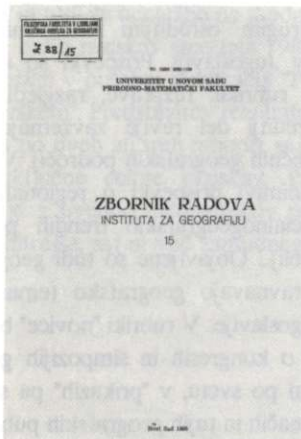
Geografska istraživanja ali v albanskem jeziku Kërkime gjeografike izdaja Geografsko društvo Kosova. Izide enkrat letno, do 1987 je bilo natisjenih že 8 števil. Nekateri prispevki v reviji so v albanskem jeziku s povzetkom v srbohrvaškem jeziku in obratno v srbohrvaškem jeziku s povzetkom v albanskem jeziku. Daljši strokovni članki v rubriki "razprave" imajo povzetke v angleškem jeziku. Vsebinska revija je po tematiki objavljenih prispevkov podobna drugim osrednjim društvenim revijam geografov v Jugoslaviji. Prispevki so razdeljeni v razdelke in rubrike: razprave, razgledi, novice in prikazi. Osrednji del revije zavzemajo strokovni članki z različnih geografskih področij. V zadnji številki so zanimivi prispevki o regionalizaciji SAP Kosova, socialnogeografskih trendih pokrajine, o razvoju naselij. Objavljene so tudi geografske študije, ki obravnavajo geografsko tematiko ostalih predelov Jugoslavije. V rubriki "novice" bralci dobijo informacije o kongresih in simpozijih geografov v Jugoslaviji in po svetu, v "prikazih" pa so recenzije izbranih domačih in tujih geografskih publikacij.

Geografi v Vojvodini dolga leta niso imeli samostojne periodične publikacije. Šele leta 1971 je Institut za geografijo Prirodno-matematičnog fakulteta v Novem Sadu pričel izdajati Zbornik radova ter leta 1976 še Posebno izdanje.

Posamezne geografske prispevke pa geografi objavljajo tudi v publikacijah Matice srpske v Zborniku za društvene nauke in Zborniku za prirodne nauke.

1. ZBORNIK RADOVA INSTITUTA ZA GEOGRAFIJU
2. -
3. Institut za geografiju Prirodno-matematičnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, Veljka Vlahovića 1, 21000 Novi Sad
4. 1971
5. Enkrat letno

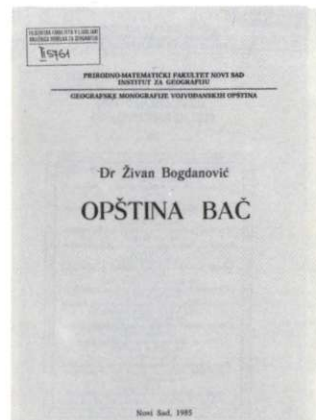
Zbornik radova Instituta za geografiju Prirodno-matematičnog fakulteta v Novem Sadu je začel izhajati leta 1971, prvotno kot Zbornik radova PMF, serija za geografiju. Današnji naslov pa je revija dobila leta 1983. Danes je Zbornik radova Instituta za geografiju osrednja revija geografov v Vojvodini. Izhaja kot letnik v srbohrvaškem jeziku in povzetki v francoskem jeziku.

Avtorji v reviji objavljajo prispevke o rezultatih

raziskav najrazličnejših geografskih tematik: od fizične in družbene do regionalne geografije. Čeprav so v ospredju geografski problemi iz Vojvodine, niso redki prispevki iz ostale Jugoslavije. Kot primer pestrosti prispevkov v reviji navajam teme iz letnika 1985: varstvo okolja na primeru Paličskog jezera, proizvodnja sladkorne pese in tovarne sladkorja v Vojvodini, lovski turizem v Vojvodini, projekcije prebivalstva v Novem Sadu (1981-2001), metode določanja hierarhije centralnih naselij, sekundarna urbanizacija v Vojvodini, Kikinda, turistična valorizacija Homoljskih planin.

V Zborniku radova pa posamezni članki opozarjajo tudi na življenjske jubileje geografov v Vojvodini.

1. POSEBNA IZDANJA INSTITUTA ZA GEOGRAFIJU
2. -
3. Institut za geografiju Prirodno-matematičnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, Veljka Vlahovića 1, 21000 Novi Sad
4. 1976
5. Enkrat letno

Institut za geografiju Prirodno-matematičnog fakulteta v Novem Sadu izdaja tudi periodično publikacijo Posebna izdanja. Posebna izdanja so pričela izhajati že leta 1976. Do leta 1985 je izšlo že 25

zvezkov. V posameznih zvezkih so objavljene doktorske disertacije in geografske monografije geografov iz Vojvodine. Zvezki imajo do 200 strani. Tekst dopolnjujejo številne tabele, grafikoni in karte. V Posebnih izdanjih Institut za geografijo objavlja predvsem teme, ki se regionalno vežejo na Vojvodino. V doktorskih disertacijah, objavljenih v teh zvezkih, so avtorji proučili naslednje teme: hidrološki problemi Srema, zdraviliški turizem SAP Vojvodine, sodobne funkcije Kikinde, kraške vode v Črni gori itd.

V Posebnih izdanjih imajo posebno mesto monografije vojvodinskih občin. Serija geografskih

monografij občin Vojvodine se je pričela že v prvem zvezku omenjene publikacije z geografsko monografijo občine Bački Petrovac. Sledilo je še 15 občin. Vse monografije so izšle v publikaciji Instituta za geografijo, le zadnjo (monografija občine Titel) je izdala Vojvodjanska akademija nauka i umetnosti.

Geografske monografije vojvodinskih občin so pomemben prispevek k regionalni geografiji Vojvodine in so izjemen projekt v geografiji Jugoslavije. Občine so obdelane po standardnih geografskih elementih od položaja, fizičnogeografskih značilnosti, prebivalstva, gospodarskih dejavnosti do predstavitve večjih naselij v občini.

Rado Genorio: SLOVENCİ V KANADI GEOGRAPHICA SLOVENICA 17.

Inštitut za geografijo Univerze E. Kardelja v Ljubljani. Ljubljana, 1989. 184 str., 164 cit. lit., 18 kart, 29 tabel.

Alenka Turel-Faleskini

Knjiga Rada Genoria o Slovencih v Kanadi je, kot pravi dr. Vladimir Klemenčič v predgovoru k pričujoči izdaji, prvi poizkus geografske monografije o Slovencih v eni od prekomorskih dežel. Pri tem ne gre prezreti prizadevnosti avtorja, ki nas v pričujočem delu seznanja z vsemi prizadevanji slovenskih geografov v proučevanju izseljenske problematike in teorijo z metodologijo proučevanja tega pojava v svetovni geografiji. O tem priča pregled uporabljene domače in tuje znanstvene literature.

Dragocenost pričujočega dela je tudi v tem, ker je bilo temeljno raziskovanje opravljeno ob sodelo-

vanju kanadskih znanstvenih ustanov ter ob sodelovanju izseljenskih institucij in posameznikov, kar je razvidno iz vsebinsko pestrih pripomb anketiranih Slovencev. Knjiga je dragocena tudi zato, ker je pisana v znanstvenem jeziku, toda tako, da je razumljiva strokovnjakom drugih strok. Je tehten prispevek h konceptu interdisciplinarnega proučevanja problematike izseljenstva. Dostopna pa bo tudi širši javnosti doma in po svetu, ki jo ti problemati še posebej zanimajo. Knjiga ima tudi obširen povzetkom v angleščini.

DELA

Irena Petroša

Publikacija Oddelka za geografijo Dela je na voljo v Kartografski zbirki (soba 219a) pri tov. Irena Petroša na Oddelku za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, Ljubljana.

Na voljo je omejeno število starejših števil.

DELA 1: Bibliografija v tujini objavljenih del članov Oddelka za geografijo (1945-1984) 10 din

DELA 3: O razmerju med geografijo in etnologijo 10 din

DELA 4: Teorija in metodolija regionalne geografije 10 din

Najnovejše delo:

DELA 6: Geografija in aktualna vprašanja prostorskega razvoja 50 din (za študente 30 din)

Informacije po telefonu: 332-611 int. 339.

PRIREDITVE

ZAHVALA ODLIKOVANCEV

Avguštin Lah

Spoštovani tov. dr. Ludvik Horvat, član Izvršnega sveta Skupščine SRS, tov. akademik prof. dr. Janez Milčinski, predsednik SAZU, drugi spoštovani gostje, kolegice in kolegi geografi, moji današnji soodlikovanci so mi zaupali prijetno nalogo, da se zahvalim za visoka priznanja vsem, ki ste pri tem sodelovali, posebej pa še predsedstvu SFRJ, ki mu želimo, da bi se lahko v miru posvetilo stabilizacijskim in razvojnim nalogam v dobro vseh nas in Jugoslavije.

Dobili smo različna odlikovanja v dveh skupinah ob jubileju geografskega dela in združevanja, vendar čutimo, da je to eno samo skupno priznanje ne le vsem nam, temveč znanstvenemu, strokovnemu in pedagoškemu delu slovenskih geografov. Mi smo kot velika družina in srečujemo se pri raziskovalnih projektih in aktualnih temah vsakdana, na kongresih in posvetovanjih, ob pisanju knjig, v šolah in ob

predavanjih, na terenu. Tovariš predsednik komiteja je v nagovoru podčrtal vzgojnoizobraževalni pomen geografije, ki obravnava pojave v naravi in v družbi. Resnično se ponašamo s tem, da smo strokovno dejavni na celem našem slovenskem prostoru, ki ga proučujemo in skušamo po naše prispevati k spoznavanju zakonitosti v njem; prisotni smo z ustvarjalno in vzgojno mislijo tu, v naši ožji domovini, v Jugoslaviji, v zamejstvu in v mednarodnem strokovnem svetu. Geografija je sodobna in koristna disciplina: naše delo in spoznanja odmevajo enako v šolah kot gospodarstvu, pri planiranju, reševanju problemov in varstvu okolja. Čas je tak, da je to ne le koristno, temveč potrebno.

Zato sprejemamo ta priznanja kot spodbudo za nadaljnje pedagoško in znanstveno delo z upanjem, da bo v vsej Jugoslaviji prevladalo ustvarjalno vzdušje. Hvala.

DRUŠTVENA OBVESTILA

PROGRAM POMLADANSKIH EKSURZIJ V LETU 1990

Ljubljansko geografsko društvo bo v letu 1990 poleg ekskurzij začelo organizirati tudi geografske odprave po Jugoslaviji in tujini. V nasprotju z ekskurzijami bo na odpravah manjše število udeležencev, okoli 15, od katerih pa pričakujemo večjo samoiniciativnost. Prva odprava Ljubljanskega geografskega društva bo, kot je bilo objavljeno v Delu, v Nepal, na Sri Lanko in Maldive. Vse člane vabimo, da dajo predloge za prihodnje odprave.

Na vse ekskurzije se je treba prijaviti najkasneje do datuma, ki je napisan v programu. Skupaj s prijavnico pošljite potrdilo o vplačilu (kopijo položnice, virmana ali internega naloga Ljubljanske banke) ali ček. Prijava brez hkratnega plačila ne velja. Prijavnice pošljite na naslov: Ljubljansko geografsko društvo, Aškerčeva 12, Ljubljana. Informacije v zvezi z ekskurzijami daje Matej Gabrovec, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Novi trg 5, tel. 331-021. V primeru odjave vsaj en dan pred ekskurzijo vrnemo 50% vplačanega denarja. V primeru podražitve prevozov ali spremembe deviznega tečaja bomo primorani podražiti tudi ekskurzije. Vsi udeleženci potujejo na lastno odgovornost. Številka žiro računa: 50100-620-107 05 1010115-1620908.

ENODNEVNA EKSURZIJA NA KRAS 24.3.90

Kaj so naravni parki? V katero smer gre njihov svetovni razvoj? Kako je trenutno z naravnimi parki v Jugoslaviji in Sloveniji? Na taka vprašanja bodo odgovarjali sodelavci in drugi domačini udeležencem te ekskurzije. Kraški regijski park je šele v nastajanju, zato pa v prav tistem obdobju, ko se pristojnim ustanovam in domačinom odpirajo pahljače želja in mnenj, tako za kot proti.

Program: Odhod avtobusa s Trga osvoboditve ob 6.00 v smer Sežane in Vilenice, čez Podgorški kras do Podpeči, peš do Podgorja, nato z avtobusom čez Vodice do Slivja in Škocjana. Prihod v Ljubljano bo okoli 22.00.

Vodja ekskurzije je Jože Žumer, strokovni sodelavci bodo predstavniki republiške in regionalnih ustanov za varstvo naravne in kulturne dediščine, gostje pa predstavniki drugih domačih ustanov, ki so vpletene v problematiko, in krajanj.

Cena: 100 din, nečlani 120 din (prevoz in organizacija)

Prijavite se do 2.3. Hrano vzemite s seboj.

ENODNEVNA EKSURZIJA V SUHO KRAJINO 21.4.90

Spoznali bomo Suho krajino kot primer manj razvite kraške pokrajine, težišče bo na vprašanih prebivalstvenega in gospodarskega razvoja. Potek poti predstavlja profil Suhe krajine v naravnogeografskem in družbenogeografskem pogledu.

Program: Odhod avtobusa s Trga osvoboditve ob 6.00 proti Korinju. Ogleđ Žgajnarjeve (Vodne) jame ter vzpon na Ciganov vrh (ostanki antične utrdbe, razgledna točka). Sledi spust proti Dobremu polju in ogleđ Podpeške jame. Preko Strug in Žvirč se bomo pripeljali na Hinje (majhen otok flišnega sveta) ter dalje v Dvor in Žužemberk. Vrnitev preko Dobrnica in Trebnjega v Ljubljano.

Strokovno vodstvo: Jernej Zupančič

Cena: 80 din, nečlani 100 din (prevoz, organizacija)

Prijavite se do 10.4. Potrebna je primerna obleka in obutev ter baterijska svetilka.

DESETDNEVNA EKSURZIJA NA ŠKOTSKO 27.4 DO 6.5.

Program:

- 27.4.: Zbor udeležencev na letališču Brnik ob 9.45. Odhod letala v London ob 10.30. Takoj po pristanku na letališču Gatwick se bomo z avtobusom odpeljali v Glasgow.
- 28.4.: Glasgow (ogleđ mesta) - Loch Lomond - Fort William

- 29.4.: Eilean Donan Castle - otok Skye
 30.4.: Oglad otoka Skye (Cuillin Hills) - trajekt na Zunanje Hebride (Harris in Lewis, keltska kultura)
 1.5.: Prazgodovinski spomeniki pri Callanishu - trajekt v Ullapool - slapovi Measach
 2.5.: Vožnja na severno obalo - klifi Duncansby Head
 3.5.: Barja na severni obali - trajekt na otočje Orkney
 4.5.: Oglad otoka Mainland (Kirkwall, Skara Brae in drugi neolitski objekti) - nočna vožnja s trajektom v Aberdeen
 5.5.: Aberdeen - Glamis Castle - St. Andrews - Edinburgh
 6.5.: Edinburgh - London Gatwick - Ljubljana
Strokovno vodstvo: Jurij Senegačnik
Cena: 5.700 din, nečlani 6.200 din (prevoz, prenočišča, organizacija)

Ekскурzija je primerna le za utrjene popotnike. Prenočevanje bo v mladinskih domovih. Vsi udeleženci si morajo zato v poslovalnici Mladega turista na Celovski 43 priskrbeti izkaznice Ferialnega saveza Jugoslavije.

Prijavite se do 16.3. Hkrati s prijavo je treba plačati akontacijo v znesku 2000 din. Celotno plačilo poravnajte najkasneje do 17.4.

Obvezen sestanek za vse udeležence bo v torek, 17.4 ob 18.00. Po sestanku bo Jure Senegačnik predaval o Škotski.

ENODNEVNA EKSKURZIJA V VIPAVSKO DOLINO 19.5.90

Namen: Primerjati dva obraza visokoležeče kraške pokrajine: gozdnatega in poseljenega. Spoznati zanimivosti prisojnega pobočja Trnovskega gozda na stiku dveh pedoloških enot. Premisliti o stereotipnosti našega dojemanja doline, ki mora imeti ravno dno, ob nasprotnem zgledu Vipavske doline.

Program: Odhod s Trga osvoboditve ob 6.00. Vožnja z avtobusom do Kalca in Lanišča ter preko Hrušice do Cola in Otliske gore. Po robu Trnovskega gozda do razgledišča nad Vitovljami. Peš spust v Vipavsko dolino (2 uri). Z avtobusom do akumulacije Vogršček, od koder bomo šli peš do Dornberka (ena ura in pol). Vožnja po dolini Branice preko Goč v Ljubljano.

Strokovno vodstvo: Brane Pavlin
Cena: 100 din, nečlani 120 din (prevoz, organizacija)

Prijavite se do 10.5. Hrano vzemite s seboj, potrebna je planinska obutev.

DVODNEVNA EKSKURZIJA NA KRN IN V BREGINJSKI KOT 23. IN 24.6.90

Namen: Planinsko pašništvo v Krnskem pogorju. Varovanje naravne in kulturne dediščine. Učinki potresov leta 1976 na življenje v manj razvitem obmejnem območju predalpskega sveta.

Program: Odhod s Trga osvoboditve ob 5.30. Vožnja preko Idrije, Kobarida in Drežniških Raven na planino Zaprikraj (1200 m). Vzpon po udobni mulatieri na Vrata (2 uri) in po grebenu na Krn (3 ure). Spust na planino Kuhinja (2 uri in pol). Večerja in prenočišče v počitniškem domu Iplasa na Vrsnem. V nedeljo zjutraj najprej ogled slapa Kozjak (1 ura in pol hoje), nato vožnja preko Breginja (ogled) v Logje, od koder gremo peš v Robidišče. Preko Podbele, Bovca in Vršiča se bomo odpeljali v Ljubljano.

Strokovno vodstvo: Drago Kladnik, Daniel Rojšek, Jurij Senegačnik

Cena: 250 din (prevoz, prenočišče, večerja)

Prijavite se do 2.6. Število udeležencev je omejeno na 30.

GEOGRAFSKA ODPRAVA V PROKLETIJE od 28.6. do 5.7.1990

V sodelovanju z mag. Srdjanom Belijem z univerze v Prištini, ki že vrsto let proučuje Prokletije, pripravljamo odpravo, na kateri bomo proučevali povsem nepoznane, a izjemno zanimive naravno in družbeno geografske značilnosti Prokletij.

Program:

- 28.6.: Zbor udeležencev na železniški postaji Ljubljana ob 3.00 zjutraj in odhod s Sava ekspresom do Beograda ter naprej z vlakom do Bijekega Polja ter avtobusom do Rožaja
 29.-30.6.: Peš iz Rožaja preko Hajle in Mokre planine do prelaza Čakor (1849 m)
 1.- 3.7.: Peš po grebenu Čakor - Starac (2426 m) - Pasji vrh (2406 m) do planine Bogičevce in

naprej po mejnem grebenu (albansko-jugoslovanska meja) do Čaf Bora (1856 m)

4.7.: Tura na Majo Kolato (2530 m), najvišji vrh Črne gore in sestop v Vusanje

5.7.: Povratak domov: z avtobusom do Bijelega polja in naprej z vlakom do Ljubljane.

Strokovno vodstvo: mag. Srdjan Belij

Organizacija: mag. Matej Gabrovec in mag. Karel Natek

Cena: Naknadno

Prijavite se do 20.5.1990.

Odprava bo zelo naporna (celodnevna hoja, prenočevanje v šotorih na višinah okrog 2000 m) in

primerna samo za utrjene popotnike. S seboj je treba vzeti planinsko opremo, opremo za kampiranje in nekaj hrane. Ostalo bomo nabavili v Rožaju. Ne pozabite osebne izkaznice!

Ker se bomo velik del poti gibali v maloobmejnem pasu, bomo potrebovali dovoljenje, ki si ga moramo priskrbeti od upravnih služb v Črni gori. Udeleženci morajo javiti točne podatke (ime in priimek, stalni naslov, delovna organizacija, številka osebne izkaznice, kraj in datum izdaje), ki se morajo natančno ujemati s podatki z osebne izkaznice.

Število udeležencev je zaradi težavnosti odprave omejeno na največ 15.

1. NATEČAJ ZA GEOGRAFSKO FOTOGRAFIJO IN VIDEOPOSNETEK

Ljubljansko geografsko društvo razpisuje prvi natečaj za geografsko fotografijo in videoposnetek. Namen natečaja je vzpodbuditi zanimanje za to dejavnost v najširših geografskih krogih in poudariti njen pomen v vzgoji in izobraževanju, znanstveno-raziskovalnem in drugem delu in, ne nazadnje, v ljubiteljskem udejstvovanju mnogih naših članov.

Verjetno nam tudi na tem področju primanjkuje samozavesti, morda smo tudi preveč kritični ali celo sramežljivi, toda prepričani smo, da imamo geografi mnogo lepih posnetkov, ki so vredni javne predstavitve in pohvale. Ta natečaj je prva možnost, da se geografi tudi na tem področju javnega življenja organizirano predstavimo.

Čeprav smo verjetno kar vsi fotografi-amaterji in večinoma samouki, vemo, da imate mnogi obsežne zbirke fotografij, diapozitivov, videoposnetkov in drugega materiala. Pobrskajte po njih in pokažite kolegom svoje najboljše izdelke!

Na natečaju lahko sodelujete v naslednjih kategorijah:

- črno bele fotografije - kolekcija (več posnetkov na izbrano temo)
- črno bele fotografije - posamične
- barvni diapozitivi - kolekcija
- barvni diapozitivi - posamično
- videoposnetek

Posebej so zaželeni prispevki na temo **Slovenija moja dežela**, čeprav kraj snemanja ni omejen. Pošljite

tudi posnetke, ki ste jih ali jih še boste napravili na geografskih ekskurzijah po tujih deželah ali na drugih potovanjih!

Tehnične zahteve:

- posnetek mora biti tehnično neoporečen
- minimalni format črno belih fotografij je 180 x 240 mm, sicer ni omejen
- format barvnih diapozitivov je 24 x 36 mm (Leica format)
- maksimalna dolžina videoposnetka je 30 minut, tehnike VHS Pal, Super VHS in VHS-C
- kratki geografski opis (lokacija, vsebina)

Prispevke bo ocenjevala žirija v naslednji sestavi:

- mag. Milan Orožen Adamič
- mag. Karel Natek
- Stane Peterlin

Kriteriji za ocenjevanje bodo naslednji:

- geografska izraznost oz. t.im. "geografskost" dela
- tehnična kvaliteta
- estetska vrednost

Rok za oddajo del je **10.maj 1990**. Na vsakem posnetku mora biti številka, na katero se nanašata naslov dela in kratki opis v prilogi. Posebej označite posnetke, ki sestavljajo kolekcijo. Pošljite tudi naslov in kratek geografski opis kolekcije. V prilogi navedite tudi osnovne osebne podatke (ime in priimek, naslov, zaposlitev, članstvo v društvu).

Dela pošljite na naslov: Ljubljansko geografsko društvo, Aškerčeva 12, 61 000 Ljubljana ali prinesi-

te osebno K.Natku na Geografski inštitut A.Melika ZRC SAZU, Novi trg 5, Ljubljana. Pri njem lahko dobite tudi vse informacije v zvezi z natečajem, tudi po tel. (061)-331-021 int.58.

Za najboljša dela bo žirija podelila več priznanj. Nagrajena dela in izbor iz ostalih bomo predstavili

na 15. zborovanju slovenskih geografov v Portorožu od 25. do 27. oktobra 1990.

Vabimo vas, da tudi svojim kolegom razkrijete najlepše skrivnosti vaših fotografskih zbirk.

Izvršni odbor LGD

ILEŠIČEVI DNEVI 1990

Prispevki s posvetovanja
23. in 24. 2. 1990.

Cankarjev dom

Ljubljana

GEOGRAFSKI POGLED NA POLOŽAJ JUGOSLAVIJE V EVROPI

Mirko Pak

SPLOŠNI POLOŽAJ JUGOSLAVIJE V EVROPI

Hitre družbenogospodarske spremembe, katerih vrh bo kar srhljivo hitro se bližajoče leto zahodno-evropske integracije leta 1992, in katerim so se v zadnjih mesecih pridružile tudi hitre politične spremembe skupaj z že načrtimi družbenoekonomskimi spremembami v vzhodnoevropskih državah, so postavile v ospredje tudi mesto Jugoslavije v teh procesih. Kljub geografski pripadnosti Evropi, se v zvezi s tem venomer govori o "vstopu Jugoslavije v Evropo" itd., pri čemer gre za kompleks vprašanj, zanimivih neposredno ali posredno tudi za geografski pogled ali analizo. Številni dejavniki od položaja do ekonomskega razvoja so namreč močno oprti na sestavo Jugoslavije kot take in njen geografski položaj v Evropi na sploh.

Kar dobra se mi zdi Rogičeva misel, da je Jugoslavija enkratni primer političnogeografske integracije pokrajinsko kontrastnih delov evropskega prostora (1). Jugoslavija je največja država jugovzhodne Evrope in Balkana in ima najdaljše ter najbolj raznolike meje v fizičnem in političnem pogledu ter kar 7 sosed. Danes nima niti ena evropska država tako raznovrstnih sosed. Na prehodu med Vzhodno in Zahodno Evropo, Evropo in Azijo, bolj odprto navzven kot notranje povezano, je bilo to območje od prazgodovinskih obdobjih prehodno za gibanje etničnih in političnih skupnosti iz Evrope v Azijo ali obratno. Tu so se stoletja srečevale in prepletale grška, bizantinska, turško-vzhodnjaška, romanska evropska in patriarhalna balkanska kultura; tu so se srečevale religije - pravoslavje in katolicizem, krščanstvo in islam (2, 79-95). To prehodnost je ugotavljal že Cvijić, ki je tudi geološko-geografsko posredništvo med Evropo-Azijo, Bližnjim vzhodom in Sredozemljem opredelil za ključno tranzitno območje, njen položaj pa "prehodni" (3). Stari Jugoslaviji je bila z versajsko mirovno pogodbo skupaj s še nekaterimi namenjena vloga "shatter belt"-a ali "cordon sanitaire"-a med dvema centroma moči, Srednjo Evropo in SSSR. Po drugi svetovni vojni je

Jugoslaviji ponovno pripadel specifični geopolitični položaj med dvema političnima grupacijama ob številnih drugih elementih, med katerimi strateško nadvse pomembno in vedno bolj obremenjeno Sredozemsko morje ni na zadnjem mestu.

Geografski položaj Jugoslavije je mnogo važnejši od njene velikosti in števila prebivalcev. To je dežela stikov makroobmočij: srednjega Sredozemlja, Alp, panonskega srednjega in pontijskega doljnega Podonavja ter rodopskega vzhodnomediterranskega prostora. Edino osrednji dinarski gorski prostor, ki predstavlja okostje, okoli katerega se nizajo druge velike geografske enote Jugoslavije, je močno ločen od sosednjih velikih geografskih enot Evrope (1). Glede na to se Jugoslavija označuje za alpsko, mediteransko, panonsko, podonavsko, balkansko in srednjeevropsko državo z vsemi antropogenimi posledicami. Pomen tega se v najnovejših družbenoekonomskih in prostorskih procesih integracije, evropeizacije in ekologizacije le še stopnjuje. Pri tem je umestno še posebej opozoriti na naš srednjeevropski položaj, ki je bil v posameznih obdobjih sicer nekoliko manj naglašen, v resnici pa je bil kljub prostorskemu širjenju neposrednega povezovanja in interesov vedno močno važen in primaren v političnem, gospodarskem, populacijskem in drugovrstnem povezovanju Jugoslavije z Evropo v celoti in še posebej z njenimi gospodarsko najbolj razvitimi in na sploh vitalnimi območji. Od tod pomembnost pojma Srednje Evrope, danes ponovno potencirane kot kulturni prostor, žal pa geopolitično ponovno s prevlado negativnega v primeru obeh Nemčij. Del Jugoslavije je bil v preteklosti član srednjeevropske skupnosti v Avstro-ogrski monarhiji, drugi del pa v osmanskem cesarstvu.

Še do predkratkim zatečen položaj Jugoslavije v evropskih združenjih se vsled integracije 1992 hitro spreminja. Razen tega, da ima Jugoslavija z vsemi sosednjimi državami sporazume o gospodarskem, industrijskotehničnem, prometnem, turističnem, znanstvenem, kulturnoprosvetnem in še o drugih oblikah sodelovanja, ki se pač izvajajo glede na zain-

teresiranost in portrebe posameznih držav, ima Jugoslavija naslednje stike:

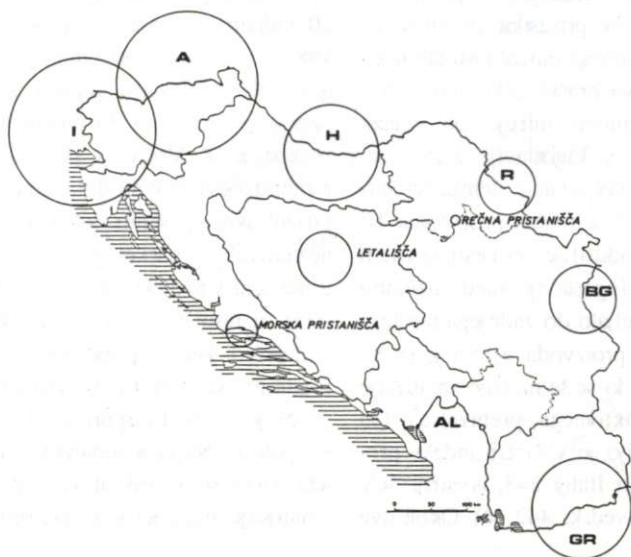
- v SEV (Svet za vzajemno gospodarsko pomoč) je Jugoslavija opazovalka. Kot prva nečlanica je leta 1964 sklenila sporazum o sodelovanju pri delu posameznih organov zveze.
- Temeljne odnose z EGS (Evropska gospodarska skupnost) je Jugoslavija vzpostavila leta 1976, živahna trgovinska menjava poteka od leta 1980 in 1987, ko je sklenila protokol o trgovinskem režimu ter finančnem in drugem gospodarskem sodelovanju.
- Leta 1983 je Jugoslavija podpisala deklaracijo o sodelovanju z EFTA (Evropsko združenje za prosto trgovino) na področju trgovine, industrije, turizma, transporta in izmenjave informacij.
- Tudi z OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) ima Jugoslavija sporazum in redno sodeluje v njenih odborih.

PREKOMEJNI PROMETNI TOKOVI

Neposredna odprtost, oziroma povezanost Jugoslavije z ostalim evropskim prostorom se kaže v pretoku blaga, ljudi, informacij, znanja itd. Tudi v tem je Jugoslavija v Evropi specifična. Ima velik delež tranzitnega prometa blaga in ljudi preko kop-

nih meja, morja in Donave ter po zraku, ob tem pa še izredno neenakomerno porazdelitev prekomejnega prometa. Ob najštevilnejšem potniškem prometu leta 1978 je kar 57,9% potnikov potovalo čez mejne prehode z Italijo (29,8%) in Avstrijo (28,1%), čeprav je to po dolžini le 19,2% jugoslovanskih kopnih meja. S 13,6% je sledil promet preko mejnih prehodov z Grčijo, z Madžarsko 12,6% in le 6% z Bolgarijo. Na vseh teh mejnih prehodih je močno udeležen tudi tranzitni promet. Na mejah Italije in Avstrije gre kar okrog 75% tega prometa preko štiri mejnih prehodov, podobno je na mejnih prehodih z Madžarsko. Med mejnimi prehodi pa je leta 1982 prednjačil Šentilj s 15,3% prehodov, Kozina 6,6%, Gradina 6,4%, Ljubelj 6,1%, Fernetiči 5,0% itd. To jasno kaže na polarizacijo in koncentracijo prekomejnih tokov in smeri intenzivnega povezovanja z Evropo. Ko pa že govorimo o pretoku oseb je še nadvse pomembno številno jugoslovansko prebivalstvo, ki stalno živi ali začasno dela v drugih evropskih državah. Ti predstavljajo raznovrstno, med drugim tudi močno gospodarsko povezovanje, še posebej tisti v gospodarsko najbolj razvitih evropskih državah. Leta 1981 je bilo na začasnem delu v evropskih državah skupaj z družinskimi člani 875 000 prebivalcev Jugoslavije.

Prehod potnikov čez meje Jugoslavije leta 1978

GOSPODARSKO POVEZOVANJE JUGOSLAVIJE Z EVROPO

Gospodarska razvitost Jugoslavije, njeno mesto v Evropi in njeno povezovanje z gospodarstvom evropskih držav je vsekakor najbolj relevanten pokazatelj položaja naše države v evropskem prostoru in njenih možnostih enakopravnega vključevanja v Evropo 1992. Po družbenem proizvodu na prebivalca kot sintetskem pokazatelju je Jugoslavija z 2100 ameriškimi dolarji na prebivalca leta 1984 med zadnjimi v Evropi, kar se je doslej še nekoliko zmanjšalo. Toliko sta imeli tudi Madžarska in Poljska, sosednja Grčija pa 3800, Španija 4400, Avstrija 9100, medtem ko sta imeli Švedska 11800 in Švica 16300. Leta 1976 je Jugoslavija dosegla 31,5% avstrijskega, 19,3% švedskega, 18,9% švicarskega, 64,8% grškega, 73,7% madžarskega družbenega proizvoda na prebivalca. Leta 1984 pa je delež celo nazadoval na 23,3% v Avstriji, 17,9% na Švedskem, 13,0% v Švici, 47,7% v Španiji, 56,3% v Grčiji in le na Madžarskem je bil višji s 101%. To zaostajanje je posledica počasne rasti družbenega proizvoda, ki je z le 2,95% stopnjo rasti bil v obdobju 1971-84 celo nižji kot v vseh nesocialističnih državah v Evropi (4). Ob tem izkazuje Jugoslovanska industrijska proizvodnja, pa tudi proizvodnja večine industrijskih panog, kar podobne vrednosti kot razvite evropske države. Zaostaja pa močno v rasti družbenega proizvoda v terciarnem sektorju gospodarstva. Zaradi visokega naravnega prirastka prebivalstva (1988- 6,1%), to nadpovprečno narašča. Medtem ko v razvitih evropskih državah hraste delež terciarja v družbenem proizvodu mnogo hitreje od deleža sekundarnega sektorja, je v Jugoslaviji ta rast izenačena, posledica pa je zmanjševanje deleža terciarnega sektorja v skupnem družbenem proizvodu. To in razvijanje surovinske industrije ob ekstenzivnem izkoriščanju energije, je Jugoslavijo med razvitimi evropskimi državami pripeljalo do zadnjega mesta v porabi energije na enoto proizvoda. S tem je povezana nizka produktivnost, ki se še nadalje zmanjšuje (družbeni proizvod na aktivnega prebivalca). Ob indeksu 100 za Jugoslavijo je v Grčiji indeks produktivnosti 148, Španiji in Italiji 243, Avstriji 365, ZRN 382, Švici 414 in Švedski 442 (4). Okoli dve

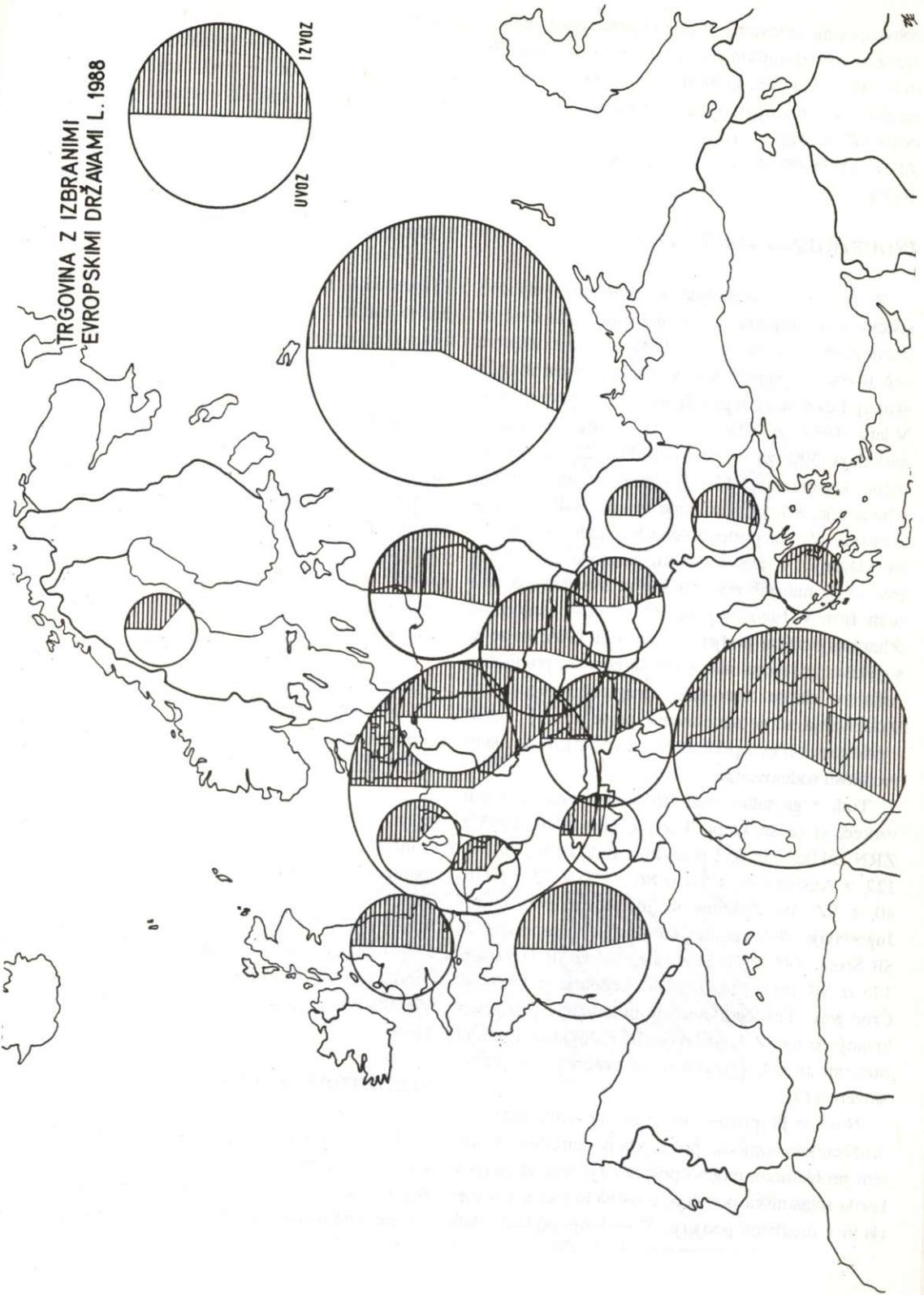
tretjini rasti družbenega proizvoda je bilo zasnovano na povečanju zaposlenosti in samo tretjina na povečanju produktivnosti dela.

Najbolj neposredno, raznoliko in pogosto je trgovinsko sodelovanje Jugoslavije z drugimi evropskimi državami. Jugoslovanska zunanja trgovina je bila močno odvisna od nestabilnih gospodarskih pogojev doma in v tujini in je močno nihala. Značilen je bil visok zunanjetrgovinski primanjkljaj, ki si ga Jugoslavija prizadeva že od gospodarske reforme leta 1965 zmanjšati. To dosega predvsem z zmanjšanjem uvoza, medtem ko izvoz zaostaja. Tako je bil zunanjetrgovinski primanjkljaj zmanjšan na 85% pokritosti uvoza z izvozom.

Na Evropo odpade 77% vrednosti jugoslovanske zunanje trgovine, nekaj več izvoza kot uvoza. Podobno je vse zadnje osemletno obdobje. Primerjave zunanje trgovine z EGS, EFTA in SEV kažejo na tipičen proces našega gospodarskega razvoja in s tem povezanega zunanjetrgovinskega gibanja in njegovo usmeritev: sprva rahlo, v zadnjih letih pa močno povečanje deleža izvoza in zmanjšanje uvoza iz razvitejših evropskih držav in obratno, v zadnjih letih nazadovanje deleža zunanje trgovine z vzhodnoevropskimi državami. Značilno za trgovinsko izmenjavo z državami EGS je visok primanjkljaj, še posebej z ZRN, ki je dosegel višek okrog leta 1980-81. Nov petletni trgovinski sporazum z EGS leta 1980 je položaj nekoliko izboljšal. Vendar so vsa dogajanja pripeljala do visoke zadolžitve okrog 20 milijard ameriških dolarjev, pri čemer smo leta 1980 z zadolžitvijo 820 dolarjev na prebivalca prehiteli Poljsko. Prenos težišča zunanje trgovine na vzhod je pripeljalo do močne pozitivne bilance, še posebej s SZ. Vse to je povečalo inflacijo, v odnosu z zahodnoevropskimi državami pa še ohranilo nizko produktivnost, slabo konkurenčno sposobnost in nezadovoljiv marketing (5). Tudi krediti niso bili usmerjeni v projekte, ki bi zmanjševali izvozno odvisnost in niso bili vloženi v visokoakumulativno gospodarstvo, kar je pripomoglo k odlivu sredstev iz kreditnih odnosov Jugoslavije z inozemstvom (4).

Nujen je bil torej preokret v naši zunanjetrgovinski politiki. Najvišji zunanjetrgovinski primanjkljaj iz leta 1979 se je trikrat zmanjšal. V tem obsegu se zmanjšuje zunanjetrgovinski promet z vsemi vzhod-

TRGOVINA Z IZBRANIMI
EVROPSKIMI DRŽAVAMI L. 1988

noevropskimi državami. V primeru treh naših največjih zunanjetrgovinskih partnerjev pa se je v zadnjih treh letih (1986-88), ki že močno kažejo naše spremembe v zunanjetrgovinski usmeritvi, zmanjšal delež SZ od 24,6% na 21,1%, povečal pa se je delež ZRN od 18,8% na 18,9% in Italije od 13,0% na 16,7%.

INDUSTRIJSKO SODELOVANJE

Z menjavo zakonodaje je ekonomskotehnično sodelovanje Jugoslavije z inozemstvom doseglo pravi razcvet. Samo v letu 1989 je bilo sklenjenih več tovrstnih pogodb kot v zadnjih dvajsetih letih skupaj. Levji delež tega odpade na evropske države. V letu 1983 je bila struktura sklenjenih pogodb naslednja: 39% za investicijska dela, 21% za dolgoročne kooperacije, 13% za pravice za prevzem tehnologije, 8% za osnovanje lastnih podjetij v inozemstvu, 6% za poslovnotehnično sodelovanje, 5% za vlaganje v jugoslovansko gospodarstvo in za osnovanje manjših podjetij, 2% za investicijska dela tujih firm v Jugoslaviji in 1% za odstopanje naše tehnologije tujim podjetjem. Po letu 1985, ko se je sodelovanje razmahnilo, so se še posebej pomnožile nekatere slabše zastopane kategorije dotedanjega sodelovanja, samo sodelovanje pa se je bolj nagnilo v prid razvitih evropskih držav, z večanjem števila in vrednosti sodelovanja.

Tudi regionalno kaže to sodelovanje značilen vzorec, ki se še krepi. Tako je bilo v letu 1983 z ZRN zaključenih 652 pogodb, z Italijo 135, z ZDA 127, z Avstrijo 91, s Švico 86, s ČSSR 72, z NDR 40, s SZ 38. Značilne so tudi usmeritve znotraj Jugoslavije: 666 pogodb so sklenile organizacije iz SR Srbije, 546 iz SR Slovenije, 465 iz SR Hrvatske, 176 iz SR BiH, 124 iz SR Makedonije in 15 iz SR Črne gore. Težišče kvantitete in kvalitete tega sodelovanja je na SZ Jugoslavije. To kažejo tudi nadaljni razvojni trendi, pri čemer je posebej v ospredju Slovenija (7).

Najnovejši procesi spreminjanja zakonodaje in družbenoekonomskih prilik, kljub domačim političnim problemom, močno pospešujejo tuja vlaganja v lastna solastniška podjetja, v lastna in mešana podjetja in v družbena podjetja. V obdobju po letu 1968,

ko se je ta zakonska možnost sploh pojavila, se je število pogodb vsako leto večalo: leta 1988 je bilo sklenjenih 29 pogodb, v prvih treh mesecih leta 1989 pa že več kot 100, od tega nad 80% z zahodnoevropskimi državami (4). Vedno večji delež višjih oblik tehnološkoproizvodnega sodelovanja kaže množičnost takoimenovanega "joint ventures" (9).

TURIZEM

Jugoslavija sodi med takoimenovane turistične države z 8 milijonov tujih turistov in 52,3 milijonov njihovih nočitev leta 1988. Od tega je bilo turistov iz evropskih držav 98%, njihovih nočitev pa 97%. To pomeni absolutno evropsko turistično usmeritev, kar še dopolnjuje usmeritev potovanj jugoslovanskih državljanov v tujino. Jugoslavija je torej sestavni del najbolj atraktivnega evropskega sredozemskega turističnega območja s še številnimi drugimi turističnimi privlačnostmi, ki pripomorejo k povečanju turističnih tokov k nam. Vendar zaostaja za turistično bolj razvitimi evropskimi državami zlasti v kvalitativnih elementih, ki se pri nas rezultirajo v podpovprečnem dohodku iz turizma.

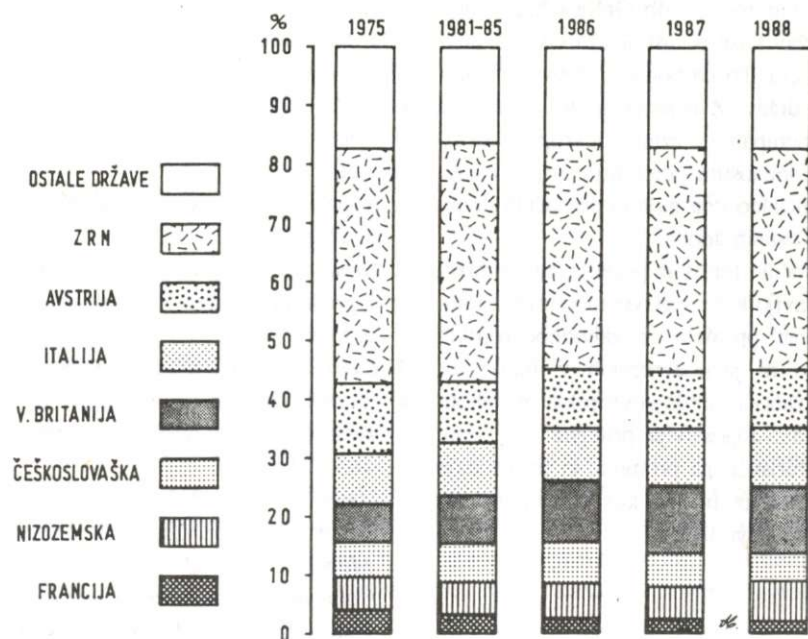
	delež tujih turistov v svetovnem turističnem prometu		dohodek število iz postelj turizma ¹ v os.obj. na 1000 prebivalcev	
	1982	1986		
Italija	7,77%	7,23%	12,0%	28,0
Francija	11,66%	10,57%	13,2%	30,0
Španija	9,10%	8,77%	13,0%	22,0
Grčija	1,75%	2,06%	73,6%	32,5
Jugoslavija	2,07%	2,48%	-	14,0

¹ odstotek jugoslovanskega dohodka iz turizma v dohodku iz turizma navedenih držav leta 1985 (10).
Vir: Statistični godišnjak Jugoslavije 1989, Beograd 1989.

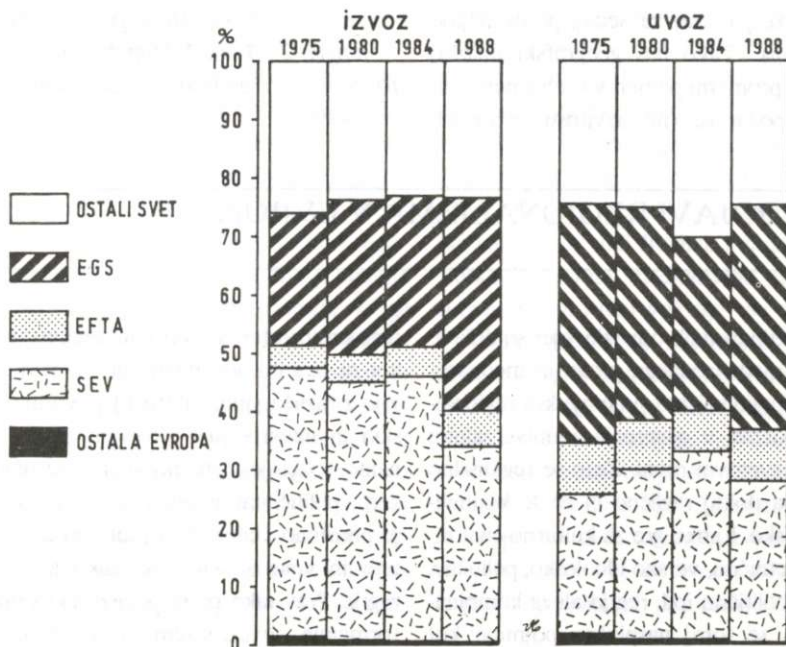
STRUKTURA IZVOZA IN UVOZA

Medtem ko je po številu skupnih turističnih ležišč na 1000 prebivalcev Jugoslavija na ravni drugih držav, pa močno zaostaja za enakim pokazateljem za osnovne turistične objekte (hoteli, moteli, pensio-

NOČITVE TUJIH TURISTOV V JUGOSLAVIJI

STRUKTURA IZVOZA IN UVOZA

ni, gostišča). V ustvarjenem turističnem prometu pa Jugoslavija dosega le 12% prometa Italije in 73% prometa Grčije. Ob tem pa ob Grčiji edina izmed sredozemskih držav kaže porast deleža v svetovnem turističnem prometu. To pa pomeni predvsem tokove iz evropskih držav. Z nekaterimi že izvedenimi političnimi spremembami v vzhodnoevropskih državah in boljšimi možnostmi potovanj v tujino ostaja Jugoslavija potencialno ena najbolj privlačnih držav za turista iz vseh ostalih držav.

Gibanje turističnih tokov iz posameznih območij Evrope v Jugoslavijo kaže v glavnem vztrajno naraščanje turističnega prometa iz zahodnoevropskih držav, stagnacijo iz južnoevropskih z Italijo ter nazadovanje iz zahodnosrednjeevropskih in vzhodnoevropskih držav. Jugoslavija pritegne tudi velik del tranzitnega turističnega prometa, ki pa ne daje takšnega ekonomskega učinka kot v bolj razvitih državah (Švica, Avstrija) itd.).

SKLEP

Jugoslavija ima številne specifične pogoje za uspešno vključevanje v evropske razvojne tokove. Med njimi še posebej izstopajo njen položaj in naravni elementi z naravnimi potenciali.

Družbeni, ekonomski in politični pogoji s svojo notranjo pestrostjo, pa vsaj za sedaj, predstavljajo omejitveni dejavnik. Tako naš geografski položaj omogoča izjemen prometni pomen v vseh smereh, ki pa ga vsled gospodarske (ne)razvitosti in drugih

zaviralnih dejavnikov še zdaleč ne izkoriščamo. Prav glede na naravne pogoje in pestrost gospodarske razvitosti in usmeritve, pa bi morali pozitivno opredeliti naš razvoj znotraj celotne evropske skupnosti. To pa pomeni tak razvoj, ki bi ustrezno valoriziral vsa naša območja in ne omogočal negativnih socio-ekonomskih in drugih, predvsem pa prostorskih posledic.

1. Rogić, V., 1982, *Regionalna geografija Jugoslavije*. Zagreb.
2. Grgić, M., 1984, *Geopolitički položaj Jugoslavije u prošlosti i danas*. Zbornik radova XXXI, Beograd, str. 79-95.
3. Cvijić, J., 1966, *Balkansko poluostrvo*. Beograd.
4. *Produktivnost rada u Jugoslaviji*. Jugoslovenski pregled XXX, 1986-10, Beograd 1986, str. 465-474.
5. Djeković, L., 1982, *Jugoslawien zwischen EG und RGW*. Südosteuropa Mitteilungen 22, 1982-2, München, str. 3-12.
6. *Platni bilans i zaduženost Jugoslavije u inostranstvu 1971-1986*. Jugoslovenski pregled XXXI, 1987-6, Beograd 1987, str. 297-304.
7. *Jugoslavija 1945-1985*. Beograd 1986.
8. *Strana ulaganja*. Jugoslovenski pregled XXXIII, 1989-7-8, Beograd 1989, str. 289-294.
9. Pfaff, D., 1988, *Praktische Erfahrungen mit joint ventures in Südosteuropa*. Südosteuropa Mitteilungen 28, 1982-2, München, str. 114-127.
10. *Statistički godišnjak Jugoslavije 1989*. Beograd 1989.

PROCESI IN POJAVI REGIONALIZMA V EVROPI

Bojko Bučar

V klasičnih mednarodnih odnosih, kjer so države temeljni subjekti mednarodnega prava in mednarodnih odnosov, se regionalizem pojmuje kot regionalno povezovanje držav v nasprotju z univerzalnim sodelovanjem na svetovni ravni. Zato se regionalno sodelovanje odvija dokaj različno in ne le kontinentalno ali geografsko. Lahko gre za kulturno-civilizacijsko, jezikovno-etnično, versko-ideološko, politično, zgodovinsko, geopolitično ipd. regijo ali za kombinacijo tega. Regija se torej nasplošno pojmuje kot

omejen prostor v svetu in regionalno sodelovanje kot razlika do univerzalnega. Pri tem države sodelujejo z različno intenziteto, t.j. govorimo o kooperacijskih in integracijskih procesih. Prav tako pa regionalno sodelujejo na različnih področjih npr. vojaškem, političnem, ekonomskem in drugih, pri čemer je potrebno vedeti, da v praksi ni čistih tipov intenzitete in vrste sodelovanja, tako kot ni čistega tipa regije. Prav tako pa se povezujejo z različno stopnjo formalnih obvez, s tem, da je pri tem opazna ten-

denca neformalnega sodelovanja, ki pa zaradi tega ni nič manj uspešna. Tako v Evropi poznamo, ali bolje, smo poznali regionalizem na osnovi ideološke razdelitve kontinenta (tu moramo spregledati poizkuse vseevropskega povezovanja v okviru regionalnih ekonomskih komisij npr. Ekonomske komisije OZN za Evropo - ECE ipd.).

Na vzhodu in zahodu Evrope so se izoblikovale regionalne povezave na osnovi ideološke razdelitve kontinenta, na vojaškem (NATO in Varšavski pakt) in gospodarskem področju (EGS in SEV). Uvrstili smo jih v regionalne organizacije, čeprav je v osnovi šlo za subregionalne povezave držav. Ob tem se je razširilo tudi subregionalno sodelovanje držav, ki pa ga često zaradi različne narave sodelovanja imenujemo tudi regionalno. Tako npr. poznamo nordijsko sodelovanje v okviru Nordijskega sveta ali balkansko sodelovanje, v zadnjem času pa se npr. razvija sodelovanje Avstrije, Madžarske, Jugoslavije, Češko-slovaške in Italije. Končno je potrebno omeniti še politično sodelovanje držav v okviru regionalne mednarodne organizacije Svet Evrope, ki je kot zahodnoevropska organizacija tendirala k tesnejšemu političnemu povezovanju celotne Evrope. Čeprav gre formalno za konferenco držav, je vendarle političen proces povezovanja celotne Evrope Konferenca o evropski varnosti in sodelovanju (KEVS). Vse to regionalno sodelovanje pa izhaja iz držav kot tvorca mednarodnih odnosov in se zato mednarodni regionalizem enači z meddržavnim regionalnim sodelovanjem, kjer to sodelovanje vedno zajema celoto ozemlja posamezne države. V mednarodni skupnosti pa poznamo vrsto sodelovanja držav, kjer sodelovanje zajema le del njihovega ozemlja, torej subnacionalne regije. Včasih ločimo regionalizem "v ožjem smislu", ki zajema področje celotne države in drugi, ki zajema le del ozemlja, ki ga imenujemo transnacionalni ali čezmejni. V osnovi gre pri tem za programe skupnega načrtovanja in izvajanja razvoja na določenih ožjih zemljepisnih območjih, večinoma obmejnih. Tudi tu poznamo več tipov sodelovanja od funkcionalnega (npr. urejanja plovniških režimov) do političnega (npr. Britansko-Irski sporazum o Severni Irski) ali npr. zaščite manjših (Južni Tirol). Pri tem gre večinoma za sporazume, ki urejajo določene režime v t. i. transnacionalnih regi-

jah ali pa za različne oblike sodelovanja na najrazličnejših področjih, ki se urejujejo v okviru t. i. mešanih meddržavnih komisij. Vse to pa klasični mednarodni regionalizem ne obravnava, čeprav gre za pojave, ki so vse številnejši, pomembnejši in imajo vpliv na mednarodne odnose, ki je mnogo večji, kot se na prvi pogled dozdeva. Pri tem pa prihajamo že na področje sociologije mednarodnih odnosov, čeprav so subjekti sodelovanja še vedno države. Toda funkcija tega sodelovanja je že urejanje družbenih odnosov ob meji. Govorimo o čezmejnem sodelovanju držav. Toda v zadnjih petnajstih letih se je razvilo mednarodno sodelovanje subnacionalnih regij posameznih držav, ki ga pogojno lahko imenujemo "pravi regionalizem". Gre za mednarodno sodelovanje subnacionalnih regij, ki pa so vedno politično teritorialne upravne enote. V glavnem se zahteva, da imajo določeno legitimno politično predstavništvo določenega ozemlja posamezne države, pa naj so v notranje upravno političnem smislu to države, dežele, regije, kantoni, province, avtonomne skupnosti ipd. Takšne regije so se pričele med seboj povezovati in sodelovati bodisi z izrecnim pristankom držav, bodisi z njihovim tihim pristankom ali na osnovi notranje pravnih in ustreznih pooblastil. Tudi tu ni čistih tipov toda tendenca gre k vse večjem samostojnem sodelovanju subnacionalnih regij preko državnih meja. V začetku šestdesetih let so se začeli prvi poizkusi bolj organiziranega čezmejnega sodelovanja teritorialnih enot manjših od držav in večjih od lokalnih oblasti. Domnevamo lahko, da se je manj organizirano oz. neorganizirano sodelovanje odvijalo že pred tem in je najbrž staro kot so stare nacionalne oz. državne meje. Življenska nuja, t. j. gospodarski interes, pa tudi številne kulturne, etnične in družinske vezi so na "mednarodne" sosedске odnose na subnacionalni ravni vplivale vse drugače, kot pa so to lahko domnevali načrtovalci nacionalnih meja. Prizadevanja v šestdesetih letih so bila na eni strani spodbujena od strani samih regionalnih enot, ki so težile k večji samostojnosti pri urejanju lastnih zadev v procesu nadaljevanja demokratizacije notranjepolitičnega in družbenega življenja. Po drugi strani pa je ta proces demokratizacije potekal vzporedno z razvojem vse bolj zapletenih družbenoekonomskih in družbenopolitičnih procesov, ki so od držav terjale

decentralizacijo upravljanja življenja in dela na njenem ozemlju. Razvoj mednarodnopolitičnih razmer, ki je povzročil približevanje držav in celo integracijske procese v mednacionalnih gospodarskih odnosih, torej razvoj zaupanja v mednarodnih odnosih, pa je tudi sovpadal s koncentričnimi gospodarskimi in družbenimi interesi regij, kjer so povsem obmejne iskale določeno kompenzacijo in izrabo primerjalnih prednosti v sosednjih regijah onkraj državnih meja. Rezultati teh prizadevanj so postali otipljivejši v sedemdesetih in v začetku osemdesetih let tega stoletja, ko je bila ustanovljena vrsta "regionalnih združenj" na teritorialni osnovi, kjer so se posamezne subnacionalne regije, predvsem obmejne, trdneje pričele povezovati preko državnih meja in tudi na ta način poizkušale odgovoriti na nekatere stare in nove izzive obstoja in razvoja prebivalstva na svojem območju. Njihove povezave so tako številne, da danes med zahodnoevropskimi državami praktično ni več meja, kjer se na ta ali oni način regije z obeh strani meje ne bi med seboj povezovale. Osnova njihovega sodelovanja je pravno in politično različno urejena, toda področja sodelovanja in rezultati so si dokaj podobni, saj sodelovanje, razen nekaterih specifičnosti, odgovarja njihovim potrebam. Naštejmo zato samo nekatere regionalne povezave, predvsem tiste, ki so se razvile v hribovskih območjih. Delovna skupnost regij osrednjih Alp (Arge Alp) je kot prva nastala že leta 1972 in nato vplivala tudi na nastanek npr. Delovne skupnosti Alpe Jadran (1978), Delovne skupnosti zahodnih Alp (COTRAO 1982), Delovne skupnosti Pirinejev (1983) ter Delovne skupnosti Jurskih regij (CTJ 1985). Približno v istem časovnem obdobju pa so zaradi svojih podobnih interesov pričele sodelovati tudi različne subnacionalne enote ene države s subnacionalnimi enotami drugih držav, ki so bile v podobnem položaju, s podobnimi problemi. Dvostransko sodelovanje različnih enot je pokazalo možnost in potrebo po večstranskem sodelovanju in tako so nastale večstranske nestrjene ozemeljske interesne povezave, ki jih zaradi poenostavitve združimo s funkcionalnimi mednarodnimi povezavami subnacionalnih regij. Tako je že leta 1965 nastalo Združenje regij glavnih mest držav Evropske skupnosti, leta 1971 Združenje evropskih obmejnih regij (ARFE), leta 1973 Konfe-

renca obmorskih obmejnih regij (CRPM), leta 1984 Delovna skupnost industrijskih regij (RETI), in kljub nekaterim pomislekom prištejmo sem še Interregionalno transportno komisijo v sredozemskem bazenu (CITRAME), ki je prvič zasedala leta 1985.

Toda regije držav članic Sveta Evrope in predvsem tudi regije držav članic Evropske skupnosti so se vse bolj zavedale nujnosti sodelovanja in spremljanja organiziranega sodelovanja svojih držav na mednarodnem nivoju (t. j. v Svetu Evrope) in tudi na meddržavnem nivoju z nadnacionalnimi prizadevanji (t.j. Evropska skupnost). Prav v naddržavnih odločitvah so videle izziv in nevarnost za svoje interese, saj se meddržavne in nadnacionalne odločitve najprej in najposredneje odražajo prav na regionalnem nivoju. Pri odločanju so želele biti prisotne vsaj v toliko, da se po nemarnosti ne prezrejo njihovi interesi, obenem pa so si želele zagotoviti kar največ blagodeti nadnacionalnega povezovanja. Zaradi tega so evropske regije ustanovile še dve splošni interesni združenji t. j. Evropski Center za regionalni razvoj (CEDRE) in Skupščino evropskih regij (AER). Gre v osnovi za dve organizaciji evropskih regij, ki pa sta med seboj tesno povezani. Prva ima upravno-tehnične in strokovne naloge, druga pa politične naloge. Obe pa služita medsebojnemu povezovanju regij v evropskem prostoru in zastopanju njihovih interesov navzven. Pri procesih in pojavih regionalizma v Evropi lahko zato po eni strani govorimo o meddržavnem povezovanju, ki sega od enostavnih kooperacijskih procesov do integracijskih prizadevanj z različno stopnjo formalizacije teh odnosov. Razvoj gospodarskega in družbenega življenja je že presegel ozke državne okvire in povezovanje držav na subregionalni in regionalni ravni je postal nujnost. Poleg tega pa se na vseh mejah, kjer ni ideoloških preprek, intenzivno razvija čezmejno meddržavno sodelovanje. V Evropi pa je prav zaradi razvoja proizvajalnih sil in demokracije prišlo do večje samostojnosti politično-upravnih subnacionalnih regij. Večja samostojnost teh regij in želja po hitrejšem razvoju pa je tudi po svoje pokazala na ozkost državnega okvira. Zato so se te regije pričele povezovati in nastopati v mednarodnem prostoru. Najprej bilateralno, predvsem interesno in nato čezmejno. Pozitivne izkušnje so vzpodbudile multilateralno čezmejno sodelovanje,

nato pa še večstransko interesno povezovanje. Ogroženost z integracijskimi prizadevanji držav in vse večje samozavedanje regij pa je na koncu pripeljalo do regionalnega političnega splošnega združenja. Skoraj paradoksalno se sliši, da so pojave mednarodnega regionalizma med drugim vzpodbudila tudi meddržavna integracijska prizadevanja. V želji po eliminaciji ovir, ki jih v meddržavnem povezovanju

predstavlja pojem suverenosti, so meddržavne tvorbe našle svojega zaveznika tudi v regijah in tako se danes pristojnosti držav nezadržno ožijo v korist meddržavnega povezovanja po eni in regij po drugi strani. Kot vse kaže, se bodo ti procesi nadaljevali.

Bučar, B., Mednarodni regionalizem - mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij, doktorska disertacija, FSPN, Ljubljana, 1989.

GEOGRAFSKI VIDIKI KRIZNIH ŽARIŠČ V JUGOVZHODNI AZIJI

Franc Lovrenčak

Med velike makroregije Azije spada tudi njen jugovzhodni del, ki ga označujemo z imenom Jugovzhodna Azija (JV Azija). Zajema Indokitajski polotok in obsežni otoški svet med tem polotokom in Avstralijo. Meri 4 495 465 km², kar je skoraj polovica ZDA. Nahaja se med dvema celinama Azijo in Avstralijo ter dvema oceanoma Tihim in Indijskim ter dvema omikama indijsko in kitajsko. Tak položaj je močno vplival na nastanek mnogih posebnosti in značilnosti tako naravnogeografskih kot družbenogeografskih med njimi tudi mnogo nasprotij, ki obstajajo tudi v sedanosti.

JV Azija leži v tropskem pasu. Velika azijska celinska masa na eni in avstralska na drugi ter vplivi iz obeh oceanov in lega ob ekvatorju pogojujejo podnebne razmere. Bolj kot poletni in zimski letni čas se uveljavljata suha in deževna letna doba. Indokitajski polotok ima večinoma monsunsko, na jugu ležeče otočje pa ekvatorialno podnebje.

Naravne razmere omogočajo gojenje mnogih kulturnih rastlin. Pomembnejši kmetijski pridelki so riž, koruza, kasava, banane naravna guma, kokosov oreh, sladkor, palmovo olje in opij. Gospodarsko pomemben je tudi tikov les, sandalovina, palisander in bambus. Zaradi ugodne geološke sestave ima JV Azija tudi pomembna rudna bogastva, zlasti nafto in zemeljski plin, kositer, baker, svinec in cink.

V JV Aziji so se pomešala ljudstva, rase in kulture bolj kot v drugih delih Azije. Tu so se naseljevala mongolidna ljudstva iz Tibeta, stara še pred kitajska ljudstva z Kitajske, Dravidi in ariji iz Indije, negroidi iz Avstralije in Melanezije, Kitajci, Arabci in Evropejci. Prebivalci notranjih delov Indokitaj-

skega polotoka so večinoma budisti, v primorskih delih Malezije, v Indoneziji in južnih Filipinih so muslimani in severnih Filipinih kristjani.

Lega na križišču poti iz enega v drugi ocean, iz ene na drugo celino, agrarna in rudna bogastva ter politična razdrobljenost JV Azije so pritegnile pozornost velikih sil. V Burmi in delu Bornea so se uveljavili Angleži, na vzhodnem delu Indokitajskega polotoka Francozi, v Indoneziji Nizozemci, na Filipinih Španci in kasneje ZDA.

Prav ta geografska, etnična in kulturna razdrobljenost JV Azije ter različen gospodarski in zgodovinski razvoj so povzročili nastanek kriznih žarišč, kar otežuje novo politično in gospodarsko ureditev tega dela Azije.

Čeprav ne gre za politično vprašanje ima JV Azija še eno posebnost. Na ozemlju severnega Laosa in Tajske ter vzhodne Burme na nezakonit način gojijo opijski mak. To ozemlje je znano pod imenom "zlata trikotnik". Uvršča se med najpomembnejše svetovne vire opija, iz katerega izdelujejo heroin.

PREBIVALSTVENA VPRAŠANJA

V JV Aziji živi okoli 8% vsega prebivalstva na Zemlji, po ocenah za leto 1986 je bilo to 408 444 000 ljudi. Daleč največ prebivalcev med desetimi državami JV Azije ima Indonezija, kjer na 12 000 otokih in otočkih živi nad 170 milijonov ljudi (1.986 169 482 000). Sledijo ji Vietnam, Filipini, Tajska in Burma. Naslednje štiri države Laos, Kambodža, Malezija in Singapur z manjšim številom prebivalcev

tvorijo tretjo skupino. Mali Brunej z okoli četrta miliona ljudi ima najmanjše število prebivalcev.

Število prebivalcev je v zadnjih dvajsetih letih v

vseh državah JV Azije naraslo, s povprečno vrednostjo 39% za celo regijo (tabela 1).

Med glavnimi vzroki naraščanja prebivalstva je

Tabela 1: Število prebivalcev in naravni prirastek v JV Aziji

Država	Število preb. 1964 v 000	Naravni prirastek 1958-64 v %	Število preb. 1985 v 000	Naravni prirastek 1980-85 v %	Rast preb. 1964-85 v 000	v %
Brunej	97	42	224	39	127	56
Mjanma (Burma)	24229	20	37153	-	12924	35
Filipini	31270	33	54378	24	23108	42
Indonezija	102200	22	163393	22	61193	37
Kambodža (Kampučija)	6120	30	7284	26	1164	16
Laos	1960	23	4117	23	2157	52
Malezija	7810	31	15557	26	7747	50
Singapur	1820	31	2558	12	738	29
Tajska	29700	30	51301	20	21601	42
Vietnam	34115	34	59175	20	25060	42

relativno visok naravni prirastek, ki je v povprečju znašal 23,5% (1980-1985). Vendar ta prirastek že kaže upad, saj je bil pred okoli 20 let 29,6% (1958-1964). Največje naraščanje prebivalstva se kaže v Bruneju, Laosu in Maleziji, kjer se je prebivalstvo podvojilo. V teh državah je tudi visok naravni prirastek. V Bruneju celo največji v vsej JV Aziji. V drugo skupino sodijo države, kjer se je prebivalstvo povečalo za 30-45%. To so večinoma države na Indokitskem polotoku in obe otoški državi (Filipini in Indonezija). Najmanj je poraslo število prebivalcev v Singapuru in Kambodži. Zanimiva je primerjava med številom prebivalstva in naravnim prirastkom obeh držav. V obeh se je v zadnjih dvajsetih letih znižal naravni prirastek, zlasti v Singapuru (za 19%). V Kambodži pa ostaja med najvišjimi (26%). Vendar je bila rast prebivalstva v Singapuru večja (29%) kot v Kambodži (16%, tabela 1). Med vzroke slabe rasti števila prebivalstva v Kambodži, kljub visokemu naravnemu prirastku, sodijo neurejene politične razmere, notranji spopadi, vietnamska zasedba države. Vse to je terjalo veliko človeških žrtev in povzročilo močan tok beguncev v sosednje države.

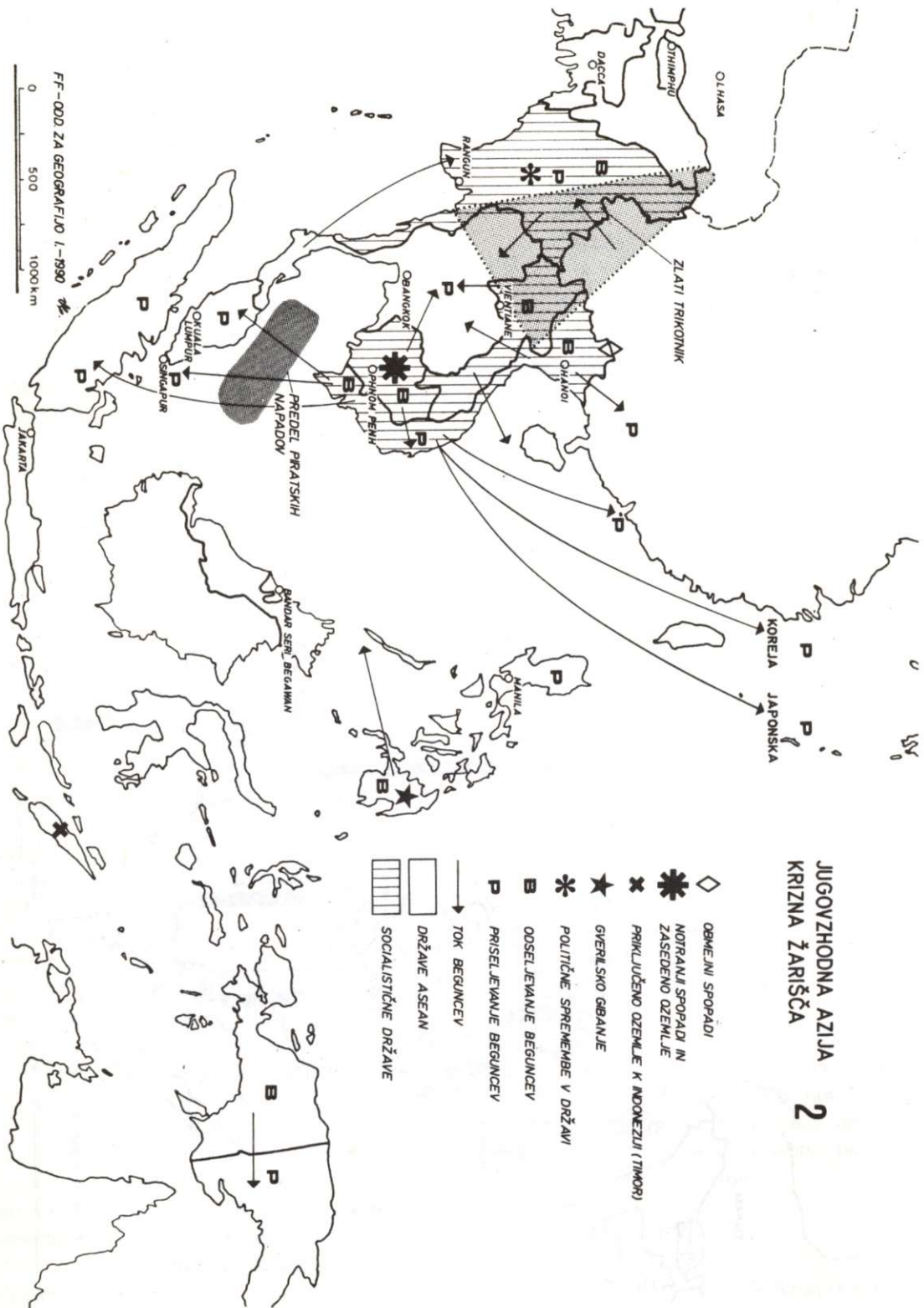
Kako mnogoteri so vplivi na spreminjanje števila prebivalcev kaže primerjava med naravnim prirastkom in bruto družbenim proizvodom v Bruneju in Singapuru. Splošno znano je, da v državah z visokim bruto družbenim proizvodom (BDP), ki večinoma odraža tudi visoko gospodarsko raven, naravni prirastek upada. Ta zakonitost se lepo kaže v Singapuru, saj je na drugem mestu v JV Aziji po višini BDP na človeka (karta 1) in ima nizek naravni prirastek (tabela 1). Obratno je v Bruneju. Ta z nafto bogata država ima zelo visok DBP na človeka (l. 1986 je bila na 14. mestu na svetu), hkrati pa ima tudi največji naravni prirastek v celi JV Aziji.

Po ocenah Združenih narodov naj bi l. 2000 bilo v JV Aziji 520 milijonov ljudi ali 25% več kot sedaj. Ta porast prebivalstva pomeni, da bodo mesta in podeželje gosteje poseljeni, čeprav bo rast mestnega prebivalstva večja. Zaradi gospodarskih, družbenih in političnih vezi bodo potekale selitve ljudi med državami in v njihovi notranjosti.

SELITVE BEGUNCEV

Med demografska vprašanja JV Azije, ki so nasta-

JUGOVZHODNA AZIJA KRIZNA ŽARIŠČA 2

la zaradi različnih kriznih žarišč spada gotovo prese-ljevanje beguncev. Po ocenah je od l. 1975 okoli 2 milijona beguncev zbežalo iz Vietnama, Laosa in Kambodže. Iz Laosa in Kambodže so se begunci zatekli v Tajsko, ki je prevzela veliko število ljudi (tabela 2). Tisoči pa so pobegnili iz Vietnama s čolni proti Indoneziji, Filipinom, Maleziji itd. (karta 2).

Tabela 2: Begunci v JV Aziji (l.1986)

V državo	Iz države	Število beguncev
Mjanma(Burma)	Kitajska, Malezija	1050
Hongkong	Vietnam	8500
Indonezija	Vietnam	4400
Kitajska	Vietnam	11500
Japonska	Vietnam	800
Koreja	Vietnam	200
Macao	Vietnam	600
Malezija	Filipini, Vietnam	97600
Papua N. Gvineja	Indonezija	10050
Filipini	Vietnam, Kambodža, Laos	12900
Singapur	Vietnam	125
Tajska	Burma, Laos, Kambodža	405300
Vietnam	Kambodža	20000

Najpomembnejše begunske države

Kambodža	308 200 beguncev
Laos	90 700 "
Vietnam	51 925 "

Ti begunci imenovani "ljudje v čolnih" so bili često tarča napadov morskih roparjev, zlasti v Tajskem zalivu, ko so mnogi izgubili življenje. Poleg Tajske so sprejemale begunce tudi druge države JV Azije za stalno ali začasno. L. 1985 so cenili, da je bilo v JV Aziji 300 000 beguncev, v l. 1986 pa nad 500 000 v raznih državah JV in Vzhodne Azije (tabela 2). Tudi v tem letu je sprejela največ beguncev Tajska, sledi ji Malezija. Veliko beguncev iz Kambodže je zbežalo v Vietnam in na Filipine, kamor so se zatekli tudi begunci iz Vietnama in Laosa. Veliko beguncev se je izselilo v ZDA, zlasti iz Vietnama, ko so dokazali, da imajo sorodnike v tej državi. Begunce so sprejele tudi Kanada, Francija in Avstralija.

Iz verskih in političnih vzrokov so se ljudje selili tudi iz Burme, Tajske, Malezije in Indonezije ter

Filipinov. Tako je okoli 90 000 muslimanov iz Filipinov odšlo v Sabah (severni Borneo) v vzhodni Maleziji in okoli 11 000 Indonezijcev je zapustilo Novo Gvinejo in se odselilo v Papuo Novo Gvinejo.

Glede na število beguncev in begunske tokove lahko države JV Azije delimo na tri skupine. V prvo sodijo tiste, ki so le sprejemale begunce, to sta Tajska in Singapur. V drugi skupini so države, iz katerih so begunci bežali, Laos, Kambodža. Tretja skupina zajema države, ki so oddajale in sprejemale begunce. Po oddajanju beguncev močno prednjači Vietnam. V to skupino sodijo še Filipini, Indonezija, Burma in Malezija.

POLITIČNA VPRAŠANJA

V JV Aziji se že dolgo pojavljajo razni spori in vojaški spopadi. Zato obstajajo različni vzroki. Vedno bolj pomemben postaja vzpon zavesti o enakosti med narodi. Ta izhaja iz mnogih etničnih in verskih razlik, iz razlik med manjšinami (posebno Kitajci) in večinskim narodom. V večih državah živijo narodne manjšine, ki se niso pripravljene podrediti večinskemu ljudstvu. Pomembne so tudi močne družbene spremembe. Velika revščina in gospodarska zaostalost je privedla do revolucionarnih sprememb. Največkrat se je začelo odporiško gibanje proti domači oblasti, ki je zamenjala prejšnjo kolonialno. Često je bila pobudnica teh gibanj komunistična partija. Ta je prišla na oblast v Severnem Vietnamu takoj po osvoboditvi. Tudi na Filipinih deluje gverilsko gibanje pod vplivom komunistične partije.

Pomembni vzroki spopadov izvirajo tudi iz kolonialnega obdobja. Politične meje, ki so jih potegnili kolonialisti niso upoštevale razširjenosti etničnih skupin. Zato so bile in so še meje vzrok sporov in tudi vojaških spopadov. Tako so sporne meje med Brunejem in Malezijo, Malezijo in Filipini, Malezijo in Tajsko, Indonezijo in Papuo Novo Gvinejo, Burmo in Kitajsko, Tajsko in Kambodžo, Vietnamom in Kitajsko. Sem bi lahko šteli tudi sporno ozemlje Vzhodnega Timorja. To bivšo portugalsko posest so Indonezijci priključili k zahodemu delu Timorja, čeprav se del prebivalcev s tem ni strinjal.

Po politični, gospodarski in družbeni ureditvi lahko države JV Azije delimo na dve skupini. V

prvo spadajo tiste, ki so se leta 1962 povezale v Zvezo držav JV Azije (Association of Southeast Asian Nations-ASEAN): Indonezija, Filipini, Tajska, Malezija, Singapur in Brunej. Večina od njih spada med neuvrščene, toda njihovo gospodarstvo jih veže na države Zahodne Evrope, Severne Amerike in Japonsko.

V drugo skupino uvrščamo ostale štiri države: Burmo, Vietnam, Laos in Kambodžo, ki so socialistično usmerjene. Zadnje tri so se v družbeni ureditvi zgledovale po Sovjetski zvezi in Kitajski. Tudi Burma je bila usmerjena socialistično, z eno stranko in državnim gospodarstvom. L. 1989 so se odločili za več strank in tržno gospodarstvo. Hkrati so spremenili ime države iz Socialistične republike Burme v Unijo Mjanma.

Države JV Azije so na različne načine odvisne od gospodarsko razvitih držav izven regije. Stopnja odvisnosti je povezana s tujimi vlaganji, vojaškimi zvezami, gospodarsko pomočjo, zunanjo trgovino in turističnimi tokovi. Države članice ASEAN so tudi povezane z medsebojnimi političnimi in gospodarskimi vezmi. Vojaških povezav je sedaj manj. Vendar ni bilo vedno tako. Državi Tajska in Filipini sta bili s Pakistanom, ZDA, Veliko Britanijo, Avstralijo, Novo Zelandijo in v začetku z Francijo povezani v Jugovzhodno azijski obrambni pakt (Southeast Asia Treaty Organization-SEATO). Ta naj bi bil obramba pred širjenjem komunizma iz Severnega Vietnama. SEATO je prenehal obstajati l. 1975.

Zelo burna politična in družbena dogajanja v JV Aziji se lepo kažejo na primeru Vietnama in Kambodže.

Vietnam je bil l. 1954 razdeljena po 17. vzporedniku na severni del, ki je postal Demokratična republika Vietnam in južni, kjer je nastala Republika Vietnam. Severni Vietnam se je oprl na Sovjetsko zvezo in Kitajsko, Južni na ZDA. Vendar je Severni Vietnam želel združitev in je vojaško pritiskal na jug. Južni Vietnam se je obrnil po pomoč v ZDA. Izbruhnila je vietnamska vojna, v katero so se zapletle na strani Republike Vietnam ZDA in na strani Demokratične republike Vietnam Kitajsko in Sovjetska zveza. Vojna se je končala l. 1975 in l. 1976 je nastala enotna država. V njej so uvedli socializem. Že takrat se je začel tok beguncev, ki zaradi gospo-

darskih in političnih razmer še sedaj ni presahnil.

Vietnam se je po l. 1975 povezal s Sovjetsko zvezo in se s tem oddaljil od Kitajske, ki je bila v sporu s SZ. Med Kitajsko in Vietnamom so se zaostrila nasprotja. Zlasti še po l. 1978, ko je Vietnam napadel Kambodžo. Na meji med obema državama so se začeli vojaški spopadi, ki jih je Kitajska večkrat stopnjevala, da bi oslabilo moč Vietnama in ga prisilila k umiku iz Kambodže. Vietnam je razširil svoj vpliv tudi na Laos, kjer je podpiral njemu naklonjeno gibanje Patet Lao. Tako je tudi ta država prišla pod vpliv Vietnama. Vojaški spopadi in politične spremembe so tudi v Laosu sprožile tok beguncev.

Buren politični razvoj je prešla tudi Kambodža. Neodvisna je postala l. 1953. Norodom Sihanuk vodja države od l. 1960 je želel, da bi država ostala nevtralna. Vendar so notranja politična trenja in vplivi tudi iz Vietnama povzročili politične spremembe. L. 1970 je Sihanuka odstavil desničarski general Lon Nol, razglašena je bila Khmerska republika. Začeli so se spopadi med vladnimi četami in Rdečimi Khmeri. Ti so l. 1975 zasedli glavno mesto. V petletni vojni je padlo čez 100 000 ljudi. L. 1976 je država dobila ime Demokratična Kampučija in Rdeči Khmeri so prišli na oblast. Vladali so z nasiljem, zlasti nad pripadniki drugih narodov in padlo je veliko žrtev. L. 1978 so državo napadli Vietnamci in naslednje leto zasedli glavno mesto Phnom Penh in postavili sebi naklonjeno vlado. Razglašena je bila Ljudska republika Kampučija. Zopet so številni begunci zapustili domovino. Začel se je osvobodilni boj. Politično različne skupine so se združile v borbi proti Vietnamcem.

V začetku leta 1988 so potekali razgovori o umiku vietnamskih čet vendar brez uspeha. V drugi polovici tega leta se je del Vietnamcev umaknil, v celoti naj bi se vse vojaške sile umaknile do konca l. 1990. V l. 1989 je država zopet dobila ime Kambodža. Politične razmere še sedaj niso urejene. Vsa ta dogajanja so močno vplivala na demografsko podobo ter zelo prizadela gospodarske in družbene odnose v državi. Tako, da je prav v Kambodži najbolj pereče krizno žarišče cele JV Azije.

1. Petrovič, R., 1976, *Ekonomska geografija Azije, Avstralije i Okeanije. Beograd.*
2. Ulack, R., Pauer, G., 1989, *Atlas of Southeast*

- Asia. New York.
3. Der Fischer Weltalmanach 1989. Frankfurt am Main 1988.
 4. The World Almanac 1988. New York 1987.
 5. Demographic yearbook 1965. New York 1966.
 6. Demographic yearbook 1985. New York 1987.
 7. Calendario Atlante De Agostini 1989. Novarra 1988.

NARAVNI POGOJI V OZADJU ZGODOVINE IZRAELA

Ivan Gams

Pred ustanovitvijo izraelske države l. 1947 so vse njeno sedanje ozemlje in ves svet med obalo Sredozemlja in Jordanskim jarkom imenovali Palestina. To ime bomo uporabljali tudi tu.

Palestinsko ozemlje razpade v glavnem na štiri enote :

1. Obalna nižina ob Sredozemskem morju je med libanonsko in egiptovsko mejo dolga 187 km in do 20 km široka. Prevladujejo kvartarne naplavine in terciarni vododržni nekompaktni sedimenti. Podobno nižinski in mestoma naravno zamočvirjen je svet tudi v južni Galileji, ki povezuje severni konec Jordanskega jarka s Sebulonsko ravnino severno od gore Karmal oziroma Haife. Naokoli ločenih ravnin, od katerih je večja ob reki Kishon, prevladujejo v gričevju magmatiti.

2. Gorata Palestina kot južno nadaljevanje libanonskega gorovja. Vzhodno od Jordanskega jarka je hribovje oz. gorovje dolgo okoli 320 km. V severnem delu, v Galileji, je razkrojeno, južneje, v Samariji ter Judeji (ta imena so se uveljavila na Zahodu preko biblije, domačini imajo zanje drugačna imena) pa je sklenjeno gorstvo z bolj razčlenjenim in bolj padavinskim zahodnim ter bolj strmim in sušnejšim vzhodnim pobočjem. Vrhovi kolebajo med 800 in 1000 m in prehajajo v Judeji v planoto.

3. Negev oziroma južni puščavski Izrael je ob stiku z obalno ravnico na severovzhodu nižavje, večino pa je površje hribovito in planotasto.

4. Jordanski jarek je severni konec 6000 km dolgega tektonskega jarka Rdečega morja in Akabskega zaliva. Med Palestino in Jordanijo je v povprečju 12 km širok, s kvartarno ravnino na dnu, katere nadmorska višina je med 400 m nad morsko gladino pri izvirih Jordana in 400 m pod morsko gladino okoli Mrtvega morja. Ker je letnih padavin premalo, so možna naselja le ob trajnih izvirih v podgorju.

Novejše oaze je omogočilo izkoriščanje talne vode, ki pa je večidel preslana za namakanje in pitje.

Te shematske reliefne poteze je bilo potrebno navesti za razumevanje klime in vegetacije. Vzpetine dobijo več padavin, njihova letna količina pa pade od 1-2 m na gorovju Hermon in na Golanu na 660 mm v Jeruzalemu in 300 mm v južni Judeji. V južnem, puščavskem delu Izraela je pri Beer Shevi 200 in v Elatu ob Akabskem zalivu 20 mm letnih padavin. Te padavine padejo večinoma med novembrom in aprilom, z viškom med decembrom in marcem. Ker so tedaj dovolj visoke temperature za poljščine, je mogoče, ako je letnih padavin več kot 300-400 mm, pozimi in spomladi obdeloti zemljo brez namakanja. Približno s to mejo se tudi ujema južna meja naravne poraščenosti z drevjem in hosto. Ker je relativna vlaga na obalni ravnici večja (v letnem povprečju v Tel Avivu 73 %, v Eilatu med 28% avgusta in 46 % januarja), sega naravna vegetacija drevja dalje na jug, do bližnje Gaze. Južno od Judeje in vzhodno od nje je puščavska klima z redko, pozimi rastočo travo. Tu je bilo do tega stoletja območje nomadske živinoreje. Območje gozda in hoste pa je bilo prvotno domena stalne naselitve.

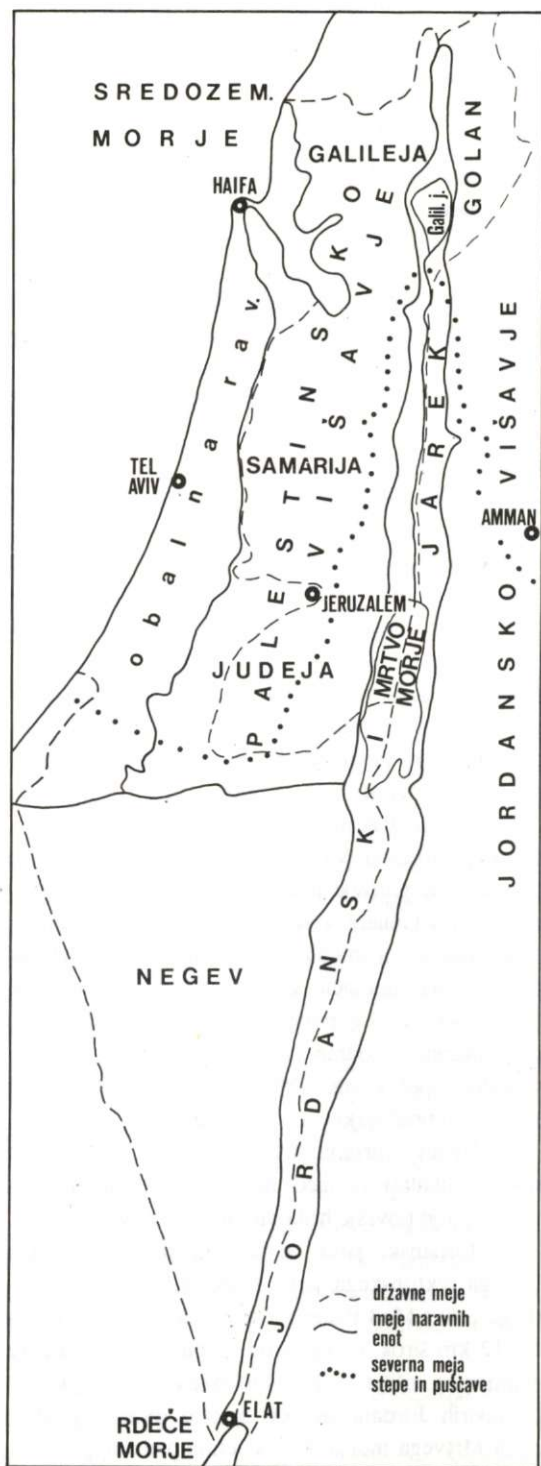
Točna razmejitev puščavske in gozdnate vegetacije ni znana. Zaradi prepustne podlage, kakršni so prevladujoči karbonati v palestinskem in jordanskem višavju, sta se prvotno polpuščava in puščava oazno vrivali med gozdnate predele, in obratno. V naši skici je ta meja vrisana shematsko, tudi na podlagi opazovanj med ekskurzijo ljubljanskega geografskega društva za prvomajske praznike l. 1989 (1). V pomoč so bili klimatski podatki iz knjig (2 in 3), od koder je tudi večina ostalih tu navedenih kvantitativnih podatkov.

Kot povzetek zgoraj navedenih naravnih razmer je konstatacija, da poteka čez Palestino meja med

severnejšim, naravno gozdnatim območjem, ki se proti severu razširja v libanonske gore, in med puščavskim območjem na jugu. Gozdnato območje se ga v pomolih dalje na jug po goratem svetu v Palestini in zahodno od Jordanskega jarka po vrhu planote do Ammana. V nižinah se puščava in polpuščava v pomolih vrivata proti severu, bolj ob Jordanskem jarku, katerega pobočje je bolj puščavsko na zahodni strani kot na privetrni vzhodni strani, na obeh pa tem više, čim južneje gremo.

V bibliji stare zaveze (4), spoznamo iz živlenskih navad, prehrane, odnosa do vode, vojnih dogodkov in podobno, da so bili tedaj Judje nomadsko pastirsko ljudstvo, živeče v plemenskih skupnostih, ki so bile v bolj ali manj trajnih sporih za pašnike, vodo in imovino. Živel so vzhodno in južno od Judeje. V takem okolju, v gorah Sinaja, je Mojzes prerokoval "obljubljeno deželo", ki je lahko nomadu bila le pokrajina s trajnimi vodnimi viri in trajno kmetijsko naselitvijo. Taka je bila sosednja Palestina, kamor so Judje usmerili osvajanje na koncu drugega tisočletja pred n. št. V začetni dobi kraljev so strli odpor v Palestini živečih Makabejcev in uvedli v novi gorati domovini pobočne obdelovalne terase. Zahodno od njih, pretežno na obalni nižini, so bivali Filistejci, ki so jih Izraelci po dolgih vojnah podjarmili. Dejstvo, da so jih rasno preplavili, si je mogoče razložiti s splošnim pojavom, da je rodnost žilavih gorskih ljudstev praviloma večja kot ravninskih, zlasti obalnih prebivalcev. V dobi kraljev (okoli 1000 pred n. št. do okoli 722 pred n. št.), ko je bila judovska država na višku moči, so izboljšali tehniko oskrbovanja z vodo. Iz tega časa je tunnelska nepeljjava vode od kraškega izvira-zaganjalke Gihon v Jeruzalem. Jugozahodno od njeja si je naša ekskurzija ogledala En Handak, zajetje kraškega izvira in ostanek jezu za vodno akumulacijo, ki je menda eno najstarejših te vrste na svetu. Ker je samarijsko in judejsko višavje v osredju pretežno iz vodoprepustnih karbonatov, je večina večjih kraških izvirov v podgorju ob obalni ravnici in v Jordanskem jarku.

Vzrok za slavno judovsko diasporo, to je razselitev po svetu, vidi jo Judje v zmagi rimske vojske in v porušenju Jeruzalema v l. 70 po n. št. Po tem letu merijo navadno tudi čas vnaprej in nazaj. Po spoznanjih iz Dinarskega krasa pa lahko upad judovske

moči razlagamo tudi z erozijo prsti, ki je morala slediti intenzivni deforestaciji in naselitvi v času kraljev. Ta proces je bil seveda počasen in počasna je bila tudi zamenjava stalnega kmetovanja z nomadizmom, ki so ga prinesla arabska ljudstva. Križarji so v Palestini še našli večidel zeleno pokrajino, ne pa več potniki iz konca turške okupacije v preteklem stoletju. Dotlej naj bi po Lowdermilku (1946) erozija odstranila v povprečju nad en meter debelo odejo prsti. Tako močno erozijo, ki jo je bilo mogoče po ven štrlečem kamenju na terenu med našo ekskurzijo tudi potrditi, si lahko razlagamo na naslednji način. Večina karbonatov ni trd apnenec, ki z ven štrlečimi čeli skladov zavira površinsko spiranje, temveč krhek lapornat in meljnat sediment, v katerem je malo površinskih kraških depresij.

Tak proces napredovanja aridne stepe in polpuščave, ki ga ponekod v Afriki spremljajo v sedanosti, imenujejo desertifikacija, kar bi lahko prevedli v upoščavljanje. V Izraelu je bil na delu že pred tremi tisočletji. V sedanosti pa je obraten proces-puščava in polpuščava se tako v Jordaniji kot v Izraelu umikata na jug, ker ju na severu odmika načrtna forestacija. Samarijsko in severno judejsko višavje je po vrhovih delno, po zahodnem pobočju pa pretežno gozdno, z obnovo naravnega gozda hrasta in alepskega bora, ali pa poraščeno z sredozemsko makijo. Puščavsko pa je ostalo vzhodno pobočje, zlasti v Judeji.

Vse kaže, da se je "obljubljena dežela" Judom po zavojevanju izrodila. Toda njena podoba je ostala ob njihovem branju biblije stare zaveze živa in z njo vred upanje na bodoči prihod rešenika. Pomagala jim je skupno z vero ohraniti etnično zavest v tujem okolju. Botrovala je tudi usodnemu sklepu sionističnega kongresa l. 1897, da si bodo prizadevali ustanoviti državo v "obljubljeni" deželi, Palestini, ki pa je v času diaspore postala arabska. L. 1880 je v Palestini živelo okoli 450 prebivalcev, med njimi pa le 20.000 Židov in to večidel v mestih.

Sklep iz l. 1897 je pomenil začetek kolonizacije Palestine. Osvojitvev pa se ni pričela z juga, kot pred štirimi tisočletji, temveč od zahoda, od sredozemske obale. K temu so prispevale tudi navade prvotnih naseljencev-poljedelcev iz Vzhodne in Srednje Evrope, ki so našli na obalni ravnini najboljše pogoje za gojenje poljščin. Z izsušitvijo močvirij, ki so bila

malarična, izsekanjem gozdov in navodnjavanjem iz rek in kraških podgorskih izvirov je bilo mogoče bistveno razširiti in intenzivirati kmetijstvo za nove doseljence. Zdaj je ta ravnina najbolj gosto naseljeni del Izraela. Na njej je 4/5 vsega prebivalstva in gospodarskih kapacitet, tu so poleg Jeruzalema največja mesta (sometstje Tel Aviva in Jaffe-hebr. Jafo, šteje 1,5 milijona preb.), kratka, to je hrbtenica izraelskega gospodarstva. Država iz leta 1947 je obsegala predvsem to obalno nižino in Galilejo, kjer so se judovski naseljenci pomešali z Arabci ter tako ustvarili naselitveni most do Galilejskega jezera.

Na že omenjeni ekskurziji sem spoznal, da je Izrael najbolj totalitarna država na svetu. Ne v smislu kratenja človekovih pravic, temveč v smislu podrejanja vsega življenja interesom obrambe države, na kar pa ljudje pristajajo le, ako imajo občutek ogroženosti vse skupnosti oziroma življenja v trdnjavi sredi sovražne okolice. In Izraelci so več ali manj v vojni z Arabci že eno celo stoletje, vse, odkar so pričeli osvajati zemljo na obalni ravnici z nakupi poceni zemlje in prisilnimi izselitvami Palestincev. Enak občutek ogroženosti je pri Palestincih. Oboji pa se sklicujejo na zgodovinsko pravo do iste zemlje. Za krepitev izraelske moči žrtvuje država velike vsote za večjo nataliteto, vrtnice in šole, tako kot na drugi strani rabinat, to je vrhovna cerkvena oblast, ki daje norme za moralno in družinsko življenje, krepi obrambno moralo. Ker judovska država v Palestini samo izvaja skupni sionistični načrt, v deželi biva le 1/5 vseh Židov sveta, je morala priseljencem prikrbeti tudi zemljo in vodo. Zemljo, opremljeno za namakanje, so dobili naseljenci od države v najem. Podobno kolonizacijo so pri nas v srednjem veku izvajali fevdalci, ki so na svoji zemlji naseljevali podanike. V najemu imajo zemljo kibutci, kot tudi mošave raznega tipa glede na lastništvo proizvodnih sredstev, in vse druge obdelovalne skupnosti. Sprejem čez dva milijona doseljencev pa je omogočila predvsem nova industrija, ki zaposluje zdaj največ ljudi. Toda tudi ta je prinesla povečane potrebe vode. Država jim je zadostila predvsem ob finančni pomoči svojih rojakov po svetu. Po tej plati in po tehniki so Judje daleč prekašali domačine, kar je omogočilo židovsko širjenje obdelovalne zemlje na prej malo ali nič izrabljene aridne predele med arabskimi naselji.

Poleg pospešenega črpanja talne vode iz vrtin je država za prvi večji vodovod, ki je segal že v Negev, izkoristila kraški izvir in reko Jarqon blizu Tel Aviva. Nato so se lotili zahodnogalilejsko-kishonskega projekta, ki je v omrežje zajel nižinski svet v južni Galileji. V petdesetih letih je novi izraelski državi z načrtovanjem vodovodov pomagala tudi OZN. Od tod ime Johnstonov načrt za največje sklenjeno omrežje severnega in zahodnega Izraela, ki dobiva glavnino vode iz Galilejskega jezera. Ko je prvotni dogovor med vsemi državami, ki zasedajo porednje Jordana (poleg Izraela in Jordana malenkostno tudi Libanon in Sirija), propadel, sta pričela Jordanija in Izrael sama graditi vodovodno omrežje in črpati vodo na svojo roko. Sladka voda Galilejskega jezera, ki jo dopolnjujejo lokalni izviri in talna voda iz vrtin, teče do osrčja Negeva, kjer je ekskurzija na obisku inštituta Ben Gurion (s pokopališčem tega prvega predsednika države) v mošavu Ilaniya opazovala poskusno dovajanje vode do kultur preko cevi, ki imajo luknjico za kapljanje pri vsaki rastlini. Voda se ob metodi kapljanja bistveno bolj uporabi, ker je manj izhlapi kot pri metodi škropljenja. Zaradi lokalnega dotoka vode do korenin je počasnejše zasoljevanje (salinizacija) zemlje kot pri širšem ovlaženju ob škropljenju.

Za Izrael je namreč voda dragocena tekočina in brez vode iz Galilejskega jezera bi usahnilo kmetijstvo, ki namaka 70 % obdelovalnih površin. V njem se preživlja okoli 8 % prebivalstva, njegov delež v izvozu (rože, južno sadje) pa je enkrat večji. Podobno je v industriji, kjer je zaposleno razmeroma malo ljudi v obratih predelave dragih kamnov, diamanti pa predstavljajo nekaj manj kot polovico vrednosti izvoza.

Ko so sirijski topovi z robne, izredno lepo uravnane Golanske planote leta 1973 ogrožali črpanje vode iz Galilejskega jezera, so v tej vojni zmagoviti Izraelci zavzeli vso Golansko višavje in s svojimi ljudmi kolonizirali opuščene arabske vasi. Spet ena poteza, ki jo smatrajo Izraelci za obrambno, Sirijci pa za napadalno. Iz takih obrambno-napadalnih potez je zgrajen niz stoletne vojne med Arabci in Izraelci, v kateri so doslej Izraelci zaradi boljše tehnike in discipline napredovali. Ozek dohodni pas iz

nižavja do Jeruzalema in njihovega porušenega templja (zid objokovanja), so si zagotovili že l. 1947 in ga doslej z naselitvijo razširili ter zgradili moderno mesto s pol milijona prebivalcev. Na robovih ozemlja palestinskih Arabcev so zgradili svoja nova naselja. V njih vidijo Palestinci dokaz agresije, Izraelci pa obrambo pred nevarnostjo, da bi morebitna palestinska država uresničila grožnjo o izrinjenju Judov iz Palestine. Ker je v gorati Palestini največ zgodovinskih krajev ne-le iz življenja Kristusa, ki uživajo versko-turistični obisk, ampak tudi iz starejše judovske zgodovine oziroma "obljubljene dežele", je vladanje nad tem delom Palestine najbrž sen mnogih Judov, ki se sklicujejo na zgodovinsko pravico.

Sledove vojnega stanja smo videli v mnogih krajih. Videli smo oboroženo spremstvo otrok in dijakov na ekskurzijah v kraje, ki so sredi arabskega življa in v kraje ob državni meji. Meje pa so črte prekinitve bojev v doslej treh velikih vojnih spopadih med Izraelci in sosedi in niso potrjene z mirovno pogodbo. Izjemi sta libanonska in egiptovska, kjer pa občasno tudi prihaja do incidentov. Čeprav so Izraelci doslej iz vseh teh vojn izšli kot zmagovalci, so nekateri izraelski intelektualci pesimistični do odločitve o židovski državi v Palestini. V Izraelu (brez zasedenega ozemlja) je danes Judov (točneje Izraelcev 85 % judovske vere) več kot Arabcev. Toda njihova nataliteta znaša 35 in pri Izraelcih le 23 promil. Razmerje je v tem pogledu podobno kot med Albanci in Slovani na Kosovu, kjer prav tako prihaja do napetosti. Ni težko izračunati, čez koliko let v prihodnosti bodo Judje manjšina v lastni državi. Pri vsem tem pa se del Judov izseljuje v naselja v okupirani Palestini (v govorici zahodnih novinarjev Zahodni breg-West Bank, čemur pa geografi nasprotujemo, saj ne gre samo za zahodni rečni breg Jordana. Zaradi podobnega razloga odklanjamo ime Obala za Koprsko Primorje).

Razlike v nataliteti med Palestinci in Judi potrjuje pravilo o večji rodnosti gorskih ljudstev in počasni etnični asimilaciji podgorja. Tako so pred tremi tisočletji Judje asimilirali Filistejce na obalni nižini. Tam, kjer je danes osrčje naseljenosti in gospodarstva Izraelcev, ki z vedno večjimi žrtvami vojaško obvladujejo sovražno "obljubljeno deželo".

1. *Lastni zapiski in opažanja z ekskurzije geografov 1. 1989.*
2. *Baumont, P., Blake, G. H., Wagstaff, J. M., The Middle East, A Geographical Study. John Willey*

& Sons. 1978

3. *Israel. Der Gross Polyglott. Reisefuehrer. Muenchen 1989*
4. *Svetopisemski vodnik. Koper 1984.*

METODIČNI PRISTOPI K OBRAVNAVI AKTUALNE GEOGRAFSKE PROBLEMATIKE

Tatjana Ferjan

Neprestano v svetu in pri nas obstajajo aktualni problemi, ki jih povzročajo politični in gospodarski dejavniki. Gibanja v svetovnem gospodarstvu, samostojni razvoj narodov in dežel, procesi mednarodne integracije, neokolonializem itd. so sestavni del prostora, v katerem živi in dela človeška družba. Te problematike v svetu stalno obstajajo, a doživljajo trenutno večjo ali manjšo aktualnost, ali celo postanejo krizna žarišča. Številni dogodki in velike razlike v svetu zahtevajo sistematično proučevanje sprememb. Pokrajina z vsemi elementi in dejavniki je prostor za družbeno dogajanje, kar obravnava družbena geografija. Aplikacijo geografskega proučevanja, predvsem tistih pojavov v, ki jih povzročajo politični in gospodarski dejavniki, pa pomeni politična geografija. Ta obravnava tri skupine tem (1):

- razvoj večjih skupnosti, odnose med skupnostmi, razvoj večnacionalnih skupnosti,
- mednarodno sodelovanje in probleme od trgovine do drugih oblik sodelovanja, vplive različnih sistemov na razvoj, delovanje mednarodnih združenj,
- konkretne teme: probleme v zvezi z razmejitevami, teritorialna morja, svobodne luke. Surovinska, energetska in prehrabena kriza ne odražajo samo prepada med razvitimi in nerazvitimi, temveč imajo strateške značilnosti in težnje.

Trenutni aktualni gospodarski in politični dogodki so zanimivi mladim in jih je potrebno obravnavati. Posebnih ur, ki bi bile po učnem načrtu namenjene raznim aktualnim dogodkom ni, saj določenih problemov ne moremo predvideti. Pač pa o takih zadevah spregovorimo, ko obravnavamo določen pojav ali proces iz splošne geografije ali pa pri regionalni geografiji pri deželah, ki jih ti problemi zadevajo. Tako lahko govorimo o dveh skupinah tem in sicer:

- teme, ki so kot splošne v učnem načrtu (in so trenutno bolj ali manj aktualne),
 - nove problematike, ki niso v učnem načrtu, a so trenutno aktualne in so potrebne obravnave.
- Vsebine iz prve in druge skupine je potrebno predstaviti učencem.

METODIČNI PRISTOPI

Katero obliko in metodo dela uporabimo pri predstavitvi aktualne geografske problematike (kriznega žarišča), je vprašanje. Priprava na učno uro, pri kateri bomo obravnavali temo, ki je v učnem načrtu in je trenutno zelo aktualna, ali pa razni geografski dogodki, ki niso v učnem načrtu, a so trenutno aktualni in potrebni obravnave, je različna. Tako ločimo enostavne in zahtevne oblike predstavitve take vsebine. Enostavne oblike dela potekajo v toku učne ure. Sem sodi:

- frontalna oblika z diskusijo na osnovi tekstov iz časopisov in TV oddaj,
- skupinske oblike na osnovi literature, časopisov in TV oddaj,
- individualno delo, ki ga predstavlja referat.

Zahtevnejše oblike dela pa predstavlja metoda igranja vlog, ki je pri predstavitvi teh vsebin zanimiva in uspešna metoda.

Posebno mesto pri enostavnih oblikah in zahtevnejših oblikah dela v razredu imajo teksti, ki se nahajajo v literaturi oz. v časopisih (Delo, Naši razgledi, Evropa zdaj). Glavno vodilo je spoznavanje, dodajanje in poglobljanje vsebine. V fazi obravnave je uporaba teksta (članka) zelo primerna. Zakaj? Učenci spoznajo probleme in procese v celoti. Le-ti pa so v tekstu nazorno prikazani, tako da spoznajo vso dinamiko v prostoru. Sigurno je, da članki dopo-

Injujejo razlago, jo osvetlijo še z drugega zornega kota, tako da je spoznavanje problematike bolj celovito. Kako članke uporabimo v toku ure, je odvisno od našega izbora. Variant je več:

- preberemo tekst, sledi diskusija in razlaga ob tekstu,
- preberemo tekst, nato učenci sami skušajo odgovoriti na vprašanja, ki smo jih napisali na ustrezne liste,
- razložimo snov, nato preberemo tekst kot dopolnitev naše razlage.

Obsežnejši in strokovno zahtevnejši članki in teksti predstavljajo za učence in učitelje zahtevnejše oblike dela z njimi. S takim delom dosegamo mnogo bolj precizno in strokovno utemeljeni prikaz, kar omogoči učencu poglobljeno mišljenje in spoznavanje problematike. Pri referatu se učenec samostojno sreča s tekstom, člankom, jih obdela, povzame bistvo in poda sintezo. To je zahtevno, a učenec si odpira nadaljno pot izobraževanja.

Članki, teksti in TV oddaje so osnovna izhodišča in glavni pripomočki pri pouku pri predstavitvi določene aktualne vsebine dogodkov v svetu in doma. V kakšni kombinaciji to uporabimo, pa je odvisno od naše domiselnosti, od učencev. Za prikaz zgodovinskega ozadja neke aktualne problematike je potrebna še dodatna literatura, da spoznajo razvoj do današnjega problematičnega stanja. Učencem naročimo, da jo spremljajo najavljeno TV oddajo npr. omizje žarišče, svet na zaslonu, dokumentarne serije itd. Modernejša možnost je, da oddajo posnamemo in jo predvajamo, če za to že obstajajo potrebni tehnični pripomočki.

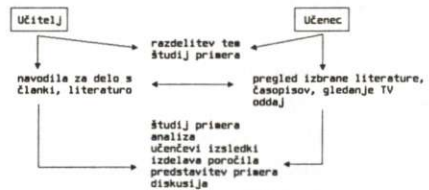
Zahtevnejša oblika dela pri predstavitvi aktualne problematike je metoda igranja vlog. Kot pove ime, gre za učenčevo prevzemanje in igranje življenskih vlog pri uri.

Mnoge aktualne geografske problematike smo pri urah že predstavljali, analizirali. Navedimo nekatere: npr. naftna kriza, vojna med Iranom in Irakom, Palestinsko vprašanje, problemi v Srednji Ameriki, apartheid v Južni Afriki, osvobodilna gibanja v Afriki; ali pa nove problematike: spremembe v Vzhodni Evropi, vojna v Panami, zблиževanje med Vzhodom in Zahodom, problem Kosova, itd.. Navajamo nekaj primerov za obravnavo aktualne geo-

grafske problematike: pri katerih uporabimo metodo igranja vlog.

1. primer: Igranje vlog prevzame eden od učencev, ki
 - igra neko vlogo, npr. novinarja.
 - zamenja funkcijo učitelja in razred je skupina, ki ji poroča.
 - Pogosto poverimo določeno funkcijo učencu, ki nas zamenja npr. pripravi določeno temo, ki jo posreduje v obliki referata, ki je izveden na osnovi člankov v časopisih, TV oddaj in tudi literature. Po referatu sledi diskusija, v kateri učenci postavljajo vprašanja v zvezi z obravnavano snovjo sošolcu, ki jim skuša odgovoriti. Dejansko gre za igranje vlog, česar se navadno ne zavedamo.

Primer sheme za pripravo referata (poročila):

2. primer: Igranje vlog prevzame več učencev, ki poročajo, kot bi bili sami ekonomisti, politiki, znanstveniki. Razred delimo v skupine, vsaka ima vodjo, ki igra vlogo. Shema organizacije učne ure npr. o Vzhodni Nemčiji je naslednja:

Frontalna priprava na metodo igranja vlog in prevzem vlog, ter delo ob knjigi Sodobni svet ter člankih iz časopisov.

1. skupina: država in njene značilnosti, zgodovinski razvoj, ter tipi in funkcije meja,
2. skupina: Nemško vprašanje in razmejitev obeh Nemčij,
3. skupina: spremembe v Vzhodni Nemčiji, migracije, padec zidu, odprtje meja, nadaljni razvoj.

Sledijo diskusije o problemu Vzhodne in Zahodne Nemčije (igranje vlog - poročajo vodje skupin).

3. primer: Cel razred deluje kot raziskovalna skupina.

Navajamo tako shemo:

- o delu,
- prevzem funkcije,
- obdelava problema,

- izdelava poročila,

- priprava,
- Kosovo,
- razdelitev tem,

- specifičnosti nerazvitosti Kosova,
- gospodarska geografska problematika,
- sodobni geografski problemi Kosova,
- demografska sestava,
- obdelava,
- realizacija - igranje vlog.

Igra vlog poteka med učenci-raziskovalci-ekonomisti-novinarji. Ob zaključku želijo ugotoviti pravo pot do rešitve tega problema.

SKLEP

Pomen predstavitve aktualne geografske problematike (kriznega žarišča) ima dvojno nalogo:

- snovno spoznanje določenega problema,
- spoznavanje metode (poti), po kateri učenci spoznajo in razumejo določeno aktualno proble-

matiko.

Izvedba navedenih in podobnih primerov ima za učence sigurno važno nalogo in sicer:

- spoznajo aktualno problematiko - tekoče obravnavamo dogajanje v svetu,
- življensko prikažemo zgodovinsko ozadje, razvoj in razplet posameznih dogodkov,
- vidijo, da se ljudje na vseh kontinentih soočajo z večjimi ali manjšimi problemi, ki jim krojijo življenje,
- spoznajo pomen in vlogo spremljanja TV oddaj, časopisov,
- tudi v tej smeri predstavimo geografijo kot kompleksno vedo, ki prikaže vse pojave in procese v součinkovanju.

Pomen spoznavanja take problematike je širok, zajet zlasti v kompleksnem poznavanju prostora in znanju, ki je aplikativno v vsakdanjem življenju. S takim delom učence usposabljam, da bodo znali samostojno razumeti tekst, TV oddajo, s tem razumeti dogodke, povzeti bistvo in priti do lastnih zaključkov.

I. Lah, A., 1983, Sodobni svet, Maribor.

SLOVENCİ V JUŽNI AVSTRALSKI DRŽAVI VIKTORIJI

Irena Birsa

La Trobe University, Melbourne, Avstralija

Zaradi obsežnega izseljevanja, ki se je v večji meri pričelo okoli sredine 19. stoletja, najdemo danes Slovence in njihove potomce povsod po svetu. Med dežele, kamor se je naselilo največ Slovencev, sodi tudi Avstralija, ki jo še danes mnogi obravnavajo kot oddaljeno in nepomembno deželo.

Slovenske naseljence lahko najdemo v vseh pomembnejših mestih Avstralije. Njihova razporeditev ni enakomerna, tako na primer zelo malo Slovencev živi v Hobartu v Tasmaniji in Darwinu v Severnem teritoriju. Na drugi strani pa so v Sydneyu, Novem južnem Walesu, in v Melbournu v državi Viktoriji Slovenci precej goste naseljeni.

Slovenska emigracija v Avstralijo se je pričela med zadnjim četrtletjem devetnajstega stoletja, toda število emigrantov je bilo zelo majhno. Takrat ni v Avstraliji obstajala nobena oblika organiziranega

skupnega življenja Slovencev. Skromno priseljevanje v Avstralijo lahko pripišemo dvema dejavnikoma:

- med obdobjem pred prvo svetovno vojno in posebno do leta 1921 so se Slovenci zaradi uvedbe migracijskih kvot, odločali predvsem za emigriranje v ZDA. Ta dežela je nudila možnosti za ekonomski razvoj, ki Slovincem ni bil omogočen v domovini,
- v primerjavi z ZDA je bila Avstralija predaleč. Mesta so bila manj razvita in na splošno dežela ni odpirala toliko možnosti za izboljšanje ekonomskega stanja ljudi kot v ZDA. Z drugimi besedami, odločitev za življenje v Avstraliji je spremljalo veliko tveganje, ki ga večina Slovencev ni bila pripravljena sprejeti. Večina slovenskih izseljencev iz tega obdobja je prihajala iz revnih kmečkih predelov Slovenije. Za potovanje so imeli na razpolago omejeno količino denarja. Pot v Avstralijo bi jih stala občutno

več kot pa pot čez Atlantik, poleg tega je bilo potovanje v Avstralijo čez Indijski ocean samo po sebi dolgo in nezanesljivo. Končna odločitev teh ljudi je bila torej logičen zaključek glede na njihove želje, socialno in ekonomsko zaledje.

Migracija Slovencev v Avstralijo se je dejansko pričela šele v letih po drugi svetovni vojni. Prva skupina priseljencev so bili politični begunci. Ti ljudje so bili poslani v Avstralijo iz različnih IRO (mednarodna begunska organizacija) taborišč v Italiji, Nemčiji in Avstriji. Teh beguncev je bilo razmeroma malo, ker je bil pred tem večji del slovenskih emigrantov poslan v države kot so Argentina in ZDA. Naslednja skupina slovenskih emigrantov, ki je prispela v Avstralijo, je bila občutno številnejša. Tudi ti ljudje so bili kategorizirani kot begunci, toda od prve skupine so se razlikovali glede na begunski status, ki je bil rezultat ilegalnega prečkanja slovenskih meja. Ta način emigriranja je bil najbolj razvit med tistimi Slovenci, ki so prihajali iz regij blizu meje z Italijo in Avstrijo, in je postopoma zajel vedno večje število.

V Avstraliji je iz teh skupin nastala mešanica različnih tipov naseljencev iz Slovenije, ki pa se v glavnem imenujejo ekonomski izseljenci. Med njimi so glede na vzroke odhoda iz domovine različni odtenki. Nekateri so se hoteli izogniti služenju vojaškega roka, drugi spet so bili avanturisti in so si obetali, da bodo v Avstraliji tudi našli željeno. Za tretje je bil glavni motiv boljše življenje. Na začetku povojnega masovnega migracijskega programa je avstralska vlada klasificirala vse priseljence glede na njihovo domovino, ne pa na njihovo narodnost. Glede na to ne moremo z gotovostjo določiti števila Slovencev, ki so se priselili v povojnem obdobju. Kljub temu je splošna ocena, da je število priseljenih Slovencev med 25.000 in 30.000 ljudi.

Nadaljna migracija Slovencev v Avstralijo se je končala v prvem četrtletju sedemdesetih let. Od takrat dalje prihajajo v Avstralijo, le še posamezniki. To je bistvena sprememba glede na obdobje največjih migracij, ko so ljudje prihajali v skupinah. V primerjavi z zgodnjo fazo priseljevanja gre sedaj za velik delež emigrantov strokovnjakov. Mnogim od teh, ki so se odločili priti v Avstralijo, so pomagali njihovi prijatelji ali sorodniki, ki so že živeli v tej

deželi.

Danes lahko v Avstraliji razlikujemo tri generacije Slovencev. Prva generacija, ki je prišla s povojno skupino, je stara od 40 do 70 let in mnogi od njih danes živijo. Za raziskovalca je to zelo pomembno, saj lahko dobi informacije iz prve roke o poteku in motivih izselitve in o navajanju na nov način življenja v novi domovini. Vendar pa v Viktoriji ugotavljamo, da ta skupina hitro izumira. Druga generacija Slovencev je danes tudi že precej v letih. Njihova starost je odvisna od tega, kdaj so njihovi starši emigrirali v Avstralijo. V glavnem se njihova starost giblje od 10 do 40 let. Zadnja, tretja skupina pa je še zelo mlada. V glavnem gre za otroke, ki še niso končali osnovno šolo.

SLOVENC V VIKTORIJI

Kot je že bilo omenjeno, najdemo v Viktoriji in Novem južnem Walesu veliko število Slovencev. Vendar pa zaradi načina, kako je avstralska vlada klasificirala emigrante, ne moremo točno ugotoviti, koliko Slovencev v resnici živi v Viktoriji. Glede na informacije, ki jih je posredovala kaplanija slovenskih misionarjev v Melbournu, vemo za 995 gospodinjstev po vsej Avstraliji, kjer je vsaj en član Slovenec. Na žalost tudi ti podatki ne nudijo točnega števila, vendar le dobimo neko splošno oceno.

Največ Slovencev živi v glavnem mestu Viktorije, v Melbournu. To je povezano z naselitvijo v bližnji industrijski luki, v Geelongu. Manjše število Slovencev najdemo v okoliških krajih kot so npr. Morwell, Wodonga in Mildura.

Zgodnja skupina povojnih izseljencev je prišla v Viktorijo okoli leta 1949. Z drugimi evropskimi izseljenci, ki so prišli v tem času, so bili takoj po prihodu poslani v taborišče v Bonegilli. To taborišče je bilo daleč od Melbournu in blizu meje z Novim južnim Walesom ter blizu Wodonga. Vsi izseljenci so morali ostati tam, dokler jim niso našli dela s pomočjo avstralske vlade. Med tem obdobjem je avstralska vlada začela z ambicioznim priseljenjskim programom s ciljem, da bi ugodila povečanemu povpraševanju po delu. Kot del tega projekta je bila zamišljena dvoletna pogodba o delu, ki so jo morali ljudje podpisati.

Zaradi možnosti zaposlitve, ki so se pojavile v petdesetih letih, se je začelo priseljevati večje število mladih samskih Slovencev. Glavni motiv je bila potencialna denarna nagrada. Najprej so ti možje sprejeli kakršnokoli delo, ki jim je bilo ponujeno, npr. delo v rudniku, v gozdovih, na sadjarskih in zelenjavnih farmah, tovarnah ali pa so bili vključeni v dolgo verigo gradbenih projektov (Snowy Mountain Hydroelectric Scheme). V glavnem so bili vključeni v najtežja fizična dela. Ko so izpolnili dvoletno delovno pogodbo, se je veliko Slovencev premaknilo proti Melbourneu, Geelongu in drugim mestom.

Na podlagi intervjujev, ki sem jih imela s posameznimi Slovenci, sem ugotovila, da je zelo malo ljudi v Avstraliji iskalo delo, ki so ga opravljali v domovini. Mnogo moških je bilo izučeni v tradicionalnih obrteh in spretnostih, saj je večina izhajala iz ruralnih območij. Bili so čevljarji, tesarji, peki, kovači, gozdarji, mehaniki in kmetje. V Avstraliji so začeli delati v industriji, kot uslužbenci, pleskarji, tesarji, kleparji in gradbeni delavci. V glavnem so bili Slovenci zaposleni v gradbenih podjetjih.

Zakaj so si izbrali tako zaposlitev? Odgovor na to dobimo v povojnem razvoju Avstralije. Glede na velikansko množico priseljencev so tudi zahteve po gradnji stanovanj hitro narasle. Pred prihodom emigrantov je bilo to stanje komaj zadovoljivo za tiste, ki so tu že prej živeli. Tako je bilo kmalu premalo prostora za vso to poplavo novih prišlekov. Slovenci so ugotovili, da si bodo lahko prav v gradbenih podjetjih našli trdno ekonomsko podlago. Nezadostna izobrazba in omejeno komuniciranje v angleškem jeziku za Slovence prav v teh podjetjih ni bila ovira. Posledica tega je bil v slovenski skupnosti visok procent moških z lastnim podjetjem, med katerimi so mnogi postali precej uspešni med letoma 1960 in 1970.

Na kratko bom opisala od kod izhajajo slovenski izseljenci. Na splošno prihajajo iz ruralnih območij Slovenije. Število posameznikov, ki prihajajo iz mest je precej majhno. Zelo veliko jih izvira iz Primorske in Notranjske, ter iz Štajerske in Prekmurja. Industrijska razvitost na Gorenjskem in njen razvoj v tistem času kaže na to, da iz te regije ni emigriralo večje število ljudi. V Viktoriji so tudi ljudje iz Dolenske in Bele Krajine, toda teh je malo.

Slovenci, ki živijo v Viktoriji, prihajajo s podeželja a so se v Avstraliji odločili živeti v urbanem okolju. Vemo tudi za nekaj Slovencev, ki živijo v ruralnih regijah Viktorije, a je njihovo število majhno. Med načinom življenja v domovini in kasneje v Avstraliji je očitna razlika. Toda tisti, ki so se v Avstraliji ustalili na podeželju, so nadaljevali z enakimi metodami kmetovanja kot v Sloveniji. Kot primer, mnogi so se naselili v severozahodnem mestu Malduri, katerega prebivalci se ukvarjajo z vinogradništvom in vzgajanjem koščičastega sadja. Zdi se, da se Slovenci niso bili pripravljali ukvarjati z agrokulturo, ki je tradicionalna za anglo-avstralsko prebivalstvo npr. pridelovanje pšenice in gojenje ovac.

Vzemimo Melbourne kot primer urbane naselitve Slovencev, kjer opazimo, da Slovenci ne živijo v ločenih skupinah oz. getih, kot je znano za druge večje južноеvropske skupine priseljencev, npr. Grke in Italjane. Kakorkoli, to še ne pomeni, da niso hoteli živeti drug blizu drugega. V Melbourneu so tudi predeli, kjer je relativno večja zgoščenost slovenske populacije. Le-ti so na zahodnem in jugovzhodnem obrobju mesta oz. na področjih blizu industrijskih kompleksov.

Eno od vprašanj v mojih intervjujih s Slovenci je bilo, ali so se za lokacijo naselitve odločili pod vplivom Slovencev, ki so že živeli v tej okolici. Vsi so to zanikali. Za sosedstvo z drugim Slovincem, so se odločili le v primeru, če je bil ta njihov sorodnik ali pa dober prijatelj. Glede na to lahko zaključimo, da kjerkoli ugotovimo večjo zgoščitev slovenske populacije znotraj metropolitanske regije Melbournea, gre v glavnem za skupine emigrantov, ki so prihajali strnjeno.

Med letoma 1950 in 1960 so Slovenci živeli, kjer je pač bilo možno najti bivališče. Mnogo ljudi je v mojih intervjujih omenilo, da je bilo težko najti bivališče blizu delovnega mesta. Nekateri so živeli v najetih sobah. Tisti srečnejši so celo dobili hišo. Drugi spet so delili hišo z drugimi ali pa živeli v samskih domovih. Večina teh bivališč je bila v starih, notranjih predelih mesta. Postopoma so s prihranki kupili hišo ali posest. To je bilo v zunanjih, manj razvitih delih Melbournea kot so St. Albans in Sunshine na zahodu, Keilor in Glenroy na severu ter

Springvale na severovzhodu. V teh območjih je bila dovolj poceni zemlja, ki je Slovencem omogočila, sa so prišli do lastnega doma.

V zadnjih desetletjih je opaziti premik proti premožnejšim in prestižnejšim vzhodnim obrobjem mesta. Čeprav Slovenci ne živijo v predelih, ki so

naseljeni z višjim razredom anglo-avstralske družbe, kaže njihov premik v predmestja z zgornjim srednjim razredom v Doncastru, Balwynu in Templestowntownu interes za socialni ter splošni ekonomski napredek, čeprav so v tej oddaljeni deželi priseljenci.

RAČUNALNIŠKO PODPRT GRAFOSKOP KOT IZHODIŠČE OBRAVNAVE JUGOSLAVIJE PRI POUKU GEOGRAFIJE

Slavko Brinovec

RAČUNALNIK PRI POUKU GEOGRAFIJE

Hiter gospodarski in tehnični razvoj ima svoj odraz tudi v uporabi učne tehnologije v šoli. Izobraževalna tehnologija omogoča, da učitelj skrbneje načrtuje, ustrezneje pripravlja pouk in učila pri pouku bolj funkcionalno uporablja. Izobraževalna tehnologija razbremeni učitelja, ki ima zato več časa za ustvarjalno delo, za pogovor z učenci, za individualne stike.

Med tako tehnologijo spada tudi računalnik. Računalnik danes srečujemo na vsakem koraku. Razlog za to je preprost. Cena je postala dostopna. Kljub vsemu pa je njegova uporaba ostala omejena na ozek krog strokovnjakov in redkih uporabnikov. Nabava računalnika je postala statusni simbol. Hitro lahko ugotovimo, da večini, ki te računalnike kupujejo, manjkajo jasnejši cilji, kako in zakaj ga bodo uporabljali.

Podobna je situacija tudi v šolah. Zavedamo se, da je delo z računalnikom lahko pomembno vključeno v obseg posebnih predmetov. Redkokdaj pa računalnik uporabljamo v vlogi učnega sredstva. Z njim bi lahko napravili pouk učinkovitejši, nazornejši, zanimivejši. S pomočjo računalnika bi učenci lahko poglobili znanje o različnih zakonitostih, o medsebojni povezavi posameznih pojavov in procesov. Naučili bi se lahko reševati probleme z aktivnim, kreativnim razmišljanjem na osnovi metod, ki bi jih motivirale in bile prilagojene poteku učenja na individualnih razlikah.

Za uporabo računalnika pri pouku geografije moramo biti ustrezno pripravljeni. Moramo biti računalniško pismeni. Pojavlja se vprašanje, kakšno

računalniško pismenost potrebujemo takrat, ko uvajamo računalnik k pouku kot učno sredstvo. Ne gre za poznavanje posameznih računalniških jezikov, ampak preprosto za rokovanje z računalnikom. Takega rokovanja pa se lahko učitelj in učenci naučijo v nekaj urah.

Uporaba računalnika pri pouku geografije ni pomembna zaradi medija, ampak zaradi metod, s katerimi ga vključujemo v pouk. Pomembna je tudi zaradi različnih psiholoških ugotovitev o uspešnem učenju ter zaradi didaktičnih metod, ki nam vključevanje tega medija omogočajo. Pouk z računalnikom bi morali oblikovati tako, da njegove potenciale čim bolj izkoristimo. Načini poučevanja s pomočjo računalnika so lahko različni. Razlikovati bi morali manj zahtevne načine, ki oblikujejo tradicionalni potek pouka, to so različne vaje in testiranja, ter višje načine, ki spodbujajo miselne procese učencev. Pri vajah učenci utrjujejo spretnosti in pojme, ki so jih pridobili pri tradicionalnem pouku. Uporaba računalnika temelji na logiki programiranja pouka, kot ga je opredelil Skinner. Vsebine podajamo v majhnih delcih, to terja neprestano učenčevo pozornost in aktivnost v obliki odgovorov na vprašanja. Odgovorom takoj sledi povratna informacija. Drugi način je testiranje, ki je v veliki večini vezano na odgovarjanje na naloge zaprtega tipa. Gre za izbiranje, povezovanje in urejanje odgovorov in na ta način je uporabnost računalnika tudi omejena. Način reševanja problemov sloni na iskanju informacij na eni strani in motivira učence, ker tako delo pomeni spremembo od običajnega šolskega dela. Pri njem učenci v veliki večini le sprejemajo in nato reproducirajo znanje. Najbolj zahtevni način je, ko se učenci

miselno in čustveno aktivirajo pri simulaciji in igranju vlog, pri čemer računalnik simulira dinamične modele. Učenec s podatki, ki jih vlaga v računalnik, stopa v neposredno komunikacijo z njim.

GRAFOSKOP S PLOŠČO IZ TEKOČIH KRISTALOV (CP-1)

Za vse te načine uporabe računalnika pri pouku geografije v naših šolah še dolgo časa ne bo možnosti. Ponuja se nam druga prilika, da računalnik povežemo z grafoskopom. S pomočjo računalniške opreme skladiščimo, pregledno in strukturirano prikazujemo in obdelujemo obsežne in raznovrstne informacije, predvsem številčne in grafične vrednosti. Na ta način pospešujemo dvosmerno komunikacijo. S takšnim načinom poučevanja bi lahko mnogo bolj izkoristili potenciala, kot nam to uspeva danes. Iskra Kibernetika je v svoji tovarni optičnih in steklopihaških naprav Vega začela izdelovati grafoskope s ploščo iz tekočih kristalov, ki jih poznamo pod oznako CP-1. Te grafoskope moramo povezati z osebnim računalnikom in tako lahko vse podatke, ki jih imamo na monitorju, posredujemo preko grafoskopa na veliko platno.

Na ta način lahko vsi učenci spremljajo dogajanje na računalniku s svojih klopi. Projekcija je dovolj velika in jasna.

Kakšne možnosti nam nudi računalniško podprt grafoskop pri pouku geografije? V prvi fazi naj bi na računalniku nastajala baza podatkov za nekatera programska jedra (Geografija Jugoslavije, Geografsko proučevanje domače pokrajine). Računalnik nam omogoča pripravo diapozitiva, z njegovo pomočjo pa lahko napravimo tabelsko sliko. Najvišja oblika pa je nedvomno simulacija različnih pojavov in procesov.

Trenutno je v pripravi program baze podatkov za pouk geografije Jugoslavije in domače pokrajine. S pomočjo statističnih podatkov oblikujemo na računalniku tabele predvsem za gospodarstvo, prebivalstvo, v katerih skladiščimo raznovrstne podatke. Tako dobimo dve datoteki. S pomočjo računalniškega programa Graphic pa te podatke grafično predstavljamo.

Sama datoteka, ko bo končana in zanjo urejen

dokončen program, bo imela možnost grafičnega prikazovanja podatkov na treh nivojih. Prvo skupino bodo predstavljali dvodimenzionalni in trodimenzionalni diagrami, ki prikazujejo razvoj gospodarstva, proizvodnjo in deleže republik. Podobno lahko prikazujemo tudi prebivalstvo.

Za boljše predstavo lahko te podatke vnesemo v nemo karto. Dobimo kartodiagram, s katerim lahko opravimo primerjavo nekega pojava med republikami. Na tak način lahko napravimo primerjavo nekega procesa.

Najboljšo in najkvalitetnejšo možnost pa nudi baza podatkov za oblikovanje kartogramov. S posebnim programom, ki še ni dokončen bo možno napraviti različne tematske karte. Te karte pa so lahko osnova za analizo katerega koli pojava ali procesa.

Uporaba računalniško podprtega grafoskopa bo vnesla v pouk geografije nove možnosti za aktivnejši in učinkovitejši pouk. Pri pripravi na pouk bo učitelju ob bazi podatkov, ki jo bo potrebno vsako leto obnavljati, omogočeno lažje pripravljanje. Učitelju ne bo potrebno iskati in brskati za podatki. Z uporabo baze podatkov bo lahko pouk bolj aktualen. Saj bo potekal z uporabo najnovejših podatkov, torej takih, ki jih v učbeniku ni.

Pri samem pouku geografije bosta nedvomno preskočeni dve fazi pouka. Skladiščenje podatkov z računalnika in njihovo hitro pretvarjanje v grafične predstave bo omogočilo več časa za sintezo posameznih pojavov in procesov. Taka uporaba grafičnih prikazov omogoča boljše prostorske predstave in lažje primerjave.

Program za diapozitive omogoča pripravljati na računalniško podprtem grafoskopu tudi tabelsko sliko. Računalniški program omogoča pripravo različnih tabelskih slik, miška pa tudi oblikovanje miselnih vzorcev. Računalniški program omogoča postopno oblikovanje tabelskih slik. Na žalost računalniško podprt grafoskop ne omogoča barvnih predstav, ker predstavlja prvo fazo v razvoju oblikovanja takega grafoskopa. Tehnološki razvoj po svetu pa že omogoča tudi barvne grafične predstave na grafoskopu.

PRIMER: NARAVNO GEOGRAFSKE OSNOVE ZA PROIZVODNJO ENERGIJE

Proizvodnja energije predstavlja osnovo za tehnični in skupni razvoj. Od zalog energije in njene porabe je odvisna industrijska proizvodnja, stopnja gospodarske razvitosti in moč države. Države si prizadevajo, da bi zato povečale proizvodnjo energije. Dokaz za to je, da smo zadnjih 25 let na svetu porabili več energije kot v vsej preteklosti skupaj.

Jugoslavija v zadnjih letih skrbi, da bi proizvodnja energije povečala, deloma ji to tudi uspeva. V uri moramo odgovoriti ali imamo bogate zaloge energijskih virov, ali je poraba energije pri nas velika, ali jo trošimo racionalno. Skratka kakšne možnosti imamo v proizvodnji energije v prihodnosti glede na zaloge in porabo. Ob tem ne smemo zanemariti tudi vprašanja odnosa do okolja, pa naj gre pri tem za izkoriščanje rudnikov, predelavo premoga, rafinerije nafte ali nuklearno energijo.

Možnosti, da bi na vsa ta vprašanja odgovorili med poukom, je veliko. Najprimernejša za to je frontalna oblika, prevladajoča metoda pa razgovorna. Vedeti moramo, da imajo učenci že veliko predznanja. Poznajo vrste energije, probleme njihovega izkoriščanja. Vedo, kje najdemo posamezne vrste primarne energije. Prav tako so jim poznani problemi pridobivanja in izkoriščanja energije v državah v razvoju in industrijskih državah. Iz osnovne šole poznajo vsaj največja nahajališča premoga, nafte, zemeljskega plina. Predhodno znanje iz letošnjega leta pa je poznavanje hidroenergetskega potenciala jugoslovanskih rek. Naša naloga bo torej, da vse to znanje apliciramo na Jugoslavijo. Odgovorimo na postavljena vprašanja, rešimo probleme, ki so postavljeni pred nas in dobimo jasno predstavo o zalogah, proizvodnji in porabi energije ter o perspektivi proizvodnje primarnih virov kot osnove za nadaljnji razvoj gospodarstva.

Če hočemo doseči vse te cilje, moramo imeti na razpolago tudi ustrezni didaktični material. To je predvsem stenska in ročna karta Jugoslavije, prosjnice o nahajališčih premoga, nafte, zemeljskega plina in elektrarn. Učenci morajo imeti nekaj grafičnih prikazov o zalogah, proizvodnji in porabi energetskega virov, tabel o strukturi porabe, proizvodnji premoga.

Vse te podatke je možno dobiti iz baze podatkov. V računalniku imamo vse podatke, ki jih bomo pri pouku geografije rabili. Tako nastane datoteka, ki jo lahko uporabimo in vključimo v pouk takrat, ko to zahteva vzgojno izobraževalni proces. Računalniški program nam omogoča, da vse te podatke grafično predstavimo, pri tem pa sami izberemo ustrezen grafični prikaz. Lahko se odločimo za dvodimenzionalnega ali trodimenzionalnega. Lahko izbiramo kot, pod katerim bomo nek grafični prikaz pokazali. Lahko pa ves graf tudi obrnemo vzdolž vseh osi.

Z grafoskopom predstavimo delež primarne energije. Tako lahko analiziramo vrsto energije glede na zaloge, uvoz, pa tudi na varstvo okolja.

Razvoj proizvodnje energijskih virov prav tako pokažemo z grafoskopom s pomočjo baze podatkov, ki jih imamo v računalniku. Analiza omogoča prikaze proizvodnje posameznih energijskih virov, odnose med njimi in potrebo po energiji.

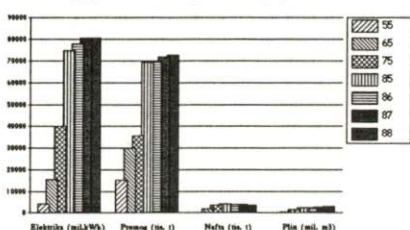
Proizvodnjo energijskih virov po republikah lahko prikažemo na več načinov. S prvim prikažemo posamezne energetske vire in delež republik v njih. Z drugim prikažemo proizvodnjo posameznih energijskih virov po republikah. S tretjim pa dele posameznih energijskih virov v proizvodnji energijskih virov. Pri analizi moramo s pomočjo prosjnic ugotoviti še posamezna nahajališča.

Prednosti tako uporabljenega računalnika v povezavi z grafoskopom so večja motiviranost in zainteresiranost učencev in s tem tudi večja koncentracija in vztrajnost učencev pri učenju, v osvajanju metod iskanja, kombiniranja podatkov ter reševanja problemov, pa tudi v spodbujanju fantazije in uvajanju demokratizacije pouka. Ker vse šole ne morejo imeti take opreme, se s tem pogloblja socialna diferenciacija med posameznimi šolami.

Uvajanje grafoskopa CP-1 v pouk geografije pomeni nov vidik pri pouku, ki razbremenjuje učitelja, motivira učence in ustvarja nove situacije v razredu.

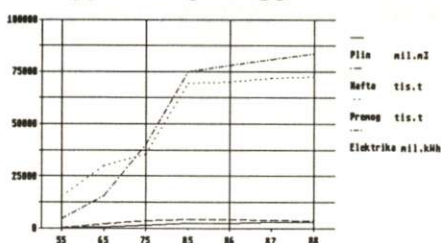
A

Razvoj proizvodnje energijskih virov.

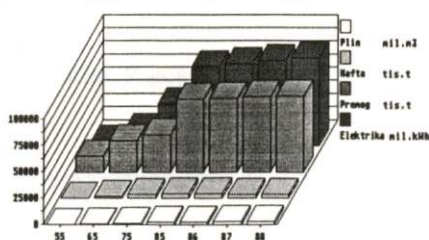
B

Razvoj proizvodnje energijskih virov.

C

Razvoj proizvodnje energijskih virov.

UDK 371.65:502

ŠOLSKA ZBIRKA VZORCEV KAMNIN, FOSILOV IN MINERALOV

Igor Bahar

Prispevek je namenjen tistim, ki si želijo urediti šolsko zbirko kamnin kot učilo in hkrati kot primer raziskovalnega dela na terenu. Vsak vzorec naj bo skromen podatek o nastanku domače pokrajine, celotna zbirka pa zgodovina nastajanja domačega ozemlja.

UDK 379.825(497.12 Bovec)

PET LET RAZISKONANJ V OKVIRU ALPSKIH RAZISKOVALNIH TABOROV

Radovan Lipušček

Prispevek govori o namenu, ciljih, smotrih, vsebini, udeležencih, metodah dela, rezultatih in pomenu mladinskih raziskovalnih taborov na Bovškem, pa tudi o pridobljenih izkušnjah pri njihovi organizaciji.

UDK 551.507(497.12)

SLOVENIJA IZ SATELITA

Brane Pavlin

Številni civilni sateliti že služijo človeštvu. Znani so METEOSAT-evropski, METEOR-sovjetski in TIROS/N-ameriški meteorološki sateliti; SEASAT-oceanografski sateliti, TELECOM-telekomunikacijski satelit, idr. Prispevek predstavlja le zemeljsko-opazovalne satelite LANDSAT in SPOT, način nastajanja in obdelavo njihovih posnetkov ter uporabnost za Slovenijo.

UDC 551.507(497.12)

SLOVENIA AS VIEWED FROM SATELLITE

Brane Pavlin

Many satellites used for non-military purposes are already serving the human race. Well-known are METEOSAT - European, METEOR - Russian and TIROS/N - American meteorological satellites, the SEASAT oceanographical satellites and the TELECOM telecommunications satellite, as well as others. The paper provides a description of the earth-observation satellites LANDSAT and SPOT, of the way in which observations are made and interpreted, and of their use for Slovenia.

UDC 371.65:502

A SCHOOL COLLECTION OF SAMPLES OF ROCKS, FOSSILS AND MINERALS

Igor Bahar

The aim of this contribution is to help those who wish to establish their own school collection of samples of rocks, fossils and minerals, as a teaching aid, and at the same time as an illustration of how research work can be carried out in the field. Each specimen should provide some simple data about the origin of today's landscape, and the whole collection should provide a survey of geological processes through which Slovene territory has taken its present shape.

UDC 379.825(497.12 Bovec)

FIVE YEARS OF WORK AT ALPINE SCIENTIFIC-RESEARCH CAMPS

Radovan Lipušček

Over the past five years youth scientific-research camps have been organised in the vicinity of the village of Bovec in the Julian Alps. In the paper are described the general and specific aims of work at these camps, as well as how they were organized, who took part in them, and the results obtained.

PRIJAVNICE ZA EKSKURZIJE ZGDS

PRIJAVNICA

Podpisani:

Domači naslov:

Telefon:

Služba:

Telefon:

se prijavljam na ekskurzijo na Kras. Pogoji so mi znani.

Datum:

Podpis:

PRIJAVNICA

Podpisani:

Domači naslov:

Telefon:

Služba:

Telefon:

se prijavljam na ekskurzijo v Suho krajino. Pogoji so mi znani.

Datum:

Podpis:

PRIJAVNICA

Podpisani:

Domači naslov:

Telefon:

Služba:

Telefon:

se prijavljam na ekskurzijo na Škotsko. Pogoji so mi znani.

Datum:

Podpis:

PRIJAVNICE ZA EKSKURZIJE ZGDS

PRIJAVNICA

Podpisani:

Domači naslov:

Telefon:

Služba:

Telefon:

se prijavljam na ekskurzijo v Vipavsko dolino. Pogoji so mi znani.

Datum:

Podpis:

PRIJAVNICA

Podpisani:

Domači naslov:

Telefon:

Služba:

Telefon:

se prijavljam na ekskurzijo na Krn in v Breginjski kot. Pogoji so mi znani.

Datum:

Podpis:

PRIJAVNICA

Podpisani:

Domači naslov:

Telefon:

Služba:

Telefon:

se prijavljam za odpravo v Prokletije. Pogoji so mi znani.

Št. osebne izkaznice: _____, kraj in datum izdaje:

Datum:

Podpis:

